

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Anna Klofáčová

Právo na obhajobu v českém trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
Katedra trestního práva
Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Anna Klofáčová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za cenné rady a vedení při vypracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat svému příteli a rodině za veškerou podporu a trpělivost.

Obsah

Seznam zkratk	1
Úvod	2
1. Vymezení práva na obhajobu	4
1.1. Mezinárodní a evropská úprava práva na obhajobu	4
1.1.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	5
1.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	5
1.2. Ústavněprávní zakotvení práva na obhajobu	7
1.3. Zákonné zakotvení práva na obhajobu	8
1.3.1. Zásada zajištění práva na obhajobu.....	8
1.3.2. Další zákonná úprava.....	10
2. Obviněný a obhájce a jejich status v trestním řízení	13
2.1. Status obviněného v trestním řízení	13
2.1.1. Obviněný jako subjekt a strana trestního řízení	14
2.1.2. Osoba, proti které se vede trestní řízení.....	15
2.2. Status obhájce v trestním řízení	17
2.2.1. Obhájce jako subjekt a strana trestního řízení.....	17
2.3. Jiné osoby s obhajovacími právy	19
2.3.1. Zákonný zástupce	19
2.3.2. Osoby se samostatnými obhajovacími právy	20
3. Obviněný a jeho právo na obhajobu	22
3.1. Materiální obhajoba	23
3.1.1. Právo obviněného účastnit se osobně projednávání věci před soudem.....	23
3.1.2. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu a k důkazům o nich.....	24
3.1.3. Právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě obviněného.....	27
3.1.4. Právo činit návrhy a podávat žádosti	27
3.1.5. Právo vyhledat důkaz, předložit důkaz, navrhnout provedení důkazu a za podmínek stanovených v trestním řádu samostatně důkazy provádět	29
3.1.6. Právo podávat opravné prostředky	32
3.2. Formální obhajoba	32
3.3. Povinnosti orgánů činných v trestním řízení	36
4. Status obhájce podle vzniku jeho mandátu	38
4.1. Zvolený obhájce	38
4.1.1. Pluralita obhájců	41
4.1.2. Vyloučení obhájce.....	45
4.2. Ustanovený obhájce	49
4.2.1. Náhradní obhájce.....	51
4.3. Určený obhájce ČAK	53
5. Nutná obhajoba	55
5.1. Právo obviněného vzdát se obhájce v případech nutné obhajoby	58
6. Taktika obhajoby a její meze	61
6.1. Taktika trestní obhajoby.....	61
6.2. Meze trestní obhajoby	63
Závěr	66
Abstrakt	73
Abstract: The right of defense in the Czech criminal proceedings	74
Klíčová slova	75

Seznam zkratk

ČAK	Česká advokátní komora
ČR	Česká republika
Etický kodex	Usnesení představenstva ČAK č. 1/1997 Věstníku ČAK, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a soutěže advokátů ČR
ESLP	Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku
EU	Evropská unie
Listina	Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
MPoOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
NS	Nejvyšší soud ČR
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
ÚS	Ústavní soud ČR
Velká novela	Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinný od 1. 1. 2002
ZA	Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Úvod

Trestní řízení představuje nejen pro obviněného, ale i pro jeho okolí velký zásah do základních lidských práv a svobod. O tom, že důsledky takového zásahu mohou být leckdy neodstranitelné a mohou páchat velké škody, nemůže být sporu. V dnešní době, ve které je médiím umožněno účastnit se ve velké míře trestního řízení a poskytovat informace z jeho průběhu laické veřejnosti, dochází často k nabourávání zásady presumpce nevinny a obviněný nemá mnoho možností, jak se účinně bránit, a to ani po skončení trestního řízení. I z tohoto důvodu vnímám právo na obhajobu jako esenciální součást trestního řízení, bez něhož nemůže být dosaženo spravedlnosti, tj. spravedlivého rozhodnutí na základě spravedlivého procesu.

Právo na obhajobu je v právních řádech vyspělých zemí považováno za jedno z nejzákladnějších práv, která náleží obviněnému. Jinak tomu není ani v českém právním řádu, který toto právo obviněného upravuje nejen na zákonné, ale též na ústavní úrovni, čímž deklaruje jeho skutečný význam. Obviněnému jsou taktéž přiznány mezinárodní standardy základních práv, plynoucí z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána dle čl. 10 Ústavy.

Cílem této práce je podání komplexního náhledu na právo na obhajobu, společně s nastíněním problémových aspektů, které toto právo provázejí. Zároveň jsem si ovšem vědoma toho, že problematika práva na obhajobu je natolik rozsáhlá, že není v rozsahu diplomové práce možné věnovat se dostatečně veškeré problematice. Proto záměrně zmiňuji otázky týkající se právnických osob a mladistvých pouze okrajově, a to u jednotlivých institutů.

V začátku práce se věnuji právnímu zakotvení práva na obhajobu jak v českém právním řádu, tak v mezinárodních smlouvách, za účelem demonstrování důležitosti tohoto práva v širších souvislostech. Zmiňuji zde také rozdíl mezi rozsahem přiznaných práv obviněnému v trestním řádu oproti Úmluvě, a také judikaturu ESLP vztahující se právě k této problematice.

Ve druhé kapitole popisují problematiku postavení obhájce jako subjektu a strany trestního řízení a připomínám, které osoby mohou vedle obviněného a obhájce stát na straně obhajoby a aktivně se jí účastnit.

Třetí kapitola má za cíl představit tři základní složky práva na obhajobu a přiblížit konkrétní práva obhajoby a společně s kapitolou čtvrtou tvoří meritum práce.

Čtvrtá kapitola pojednává o možnosti obviněného hájit se sám nebo za pomoci obhájce. V této kapitole se věnuji kromě možností vzniku mandátu obhájce také problematice plurality obhájců, která v českém trestním řádu není dostatečně upravena, a dále také problematice vyloučení obhájce z obhajoby a institutu náhradního obhájce.

V páté kapitole se dostávám k institutu nutné obhajoby, který považuji za velmi důležitou součást práva na obhajobu, a proto také podrobuji možnost obviněného vzdát se obhájce v případech nutné obhajoby kritice.

Šestá kapitola, taktika obhajoby a její meze, nepochybně souvisí s právem na obhajobu a dle mého názoru by se na toto téma v souvislosti s právy obviněného nemělo zapomínat. Snažím se zde vyjádřit důvody, na základě kterých považuji kvalifikovanou obhajobu jako nezbytnost spravedlivého procesu, ve kterém je postavení obou stran v rovnováze a nikdo není znevýhodňován.

V závěru se zamýšlím nad současnou právní úpravou práva na obhajobu a předkládám několik úvah de lege ferenda, které považuji s ohledem na současný stav za vhodné.

1. Vymezení práva na obhajobu

Tématem mojí diplomové práce je základní procesní právo obviněného, právo na obhajobu. Přesto, že toto právo má pro obviněného zásadní význam v trestním řízení, legální definici práva na obhajobu nikde nenajdeme. Obecně můžeme říci, že „*smyslem práva na obhajobu je ochrana zájmů obviněného v celém trestním řízení tak, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které tuto osobu viny zbavují nebo vinu alespoň zmírňují.*“¹ Na jedné straně tak hovoříme o právu na obhajobu z pohledu obviněného, jejímž cílem je zajištění spravedlivého procesu, na druhé straně však stojí zájem společnosti na spravedlivém potrestání pachatele trestného činu. Z toho taktéž vyplývá postavení obhajoby, která nemůže být vnímána pouze jako zájem jednotlivce, ač se tak často děje, ale musí plnit i cíle ve prospěch celé společnosti.

Ústavní soud ve své judikatuře hovoří o právu na obhajobu následovně: „*Ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod - dále jen "Listina") spolu s presumpcí neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny) jsou základními podmínkami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), v němž vina obviněného (obžalovaného) má být zjištěna*“² Právo na obhajobu jako součást spravedlivého procesu vnímá i Čapek, který říká, že právo na obhajobu, jako jeden ze znaků spravedlivého procesu, tvoří úhelný kámen právního státu.³ Právo na obhajobu je tedy ve spojení s presumpcí neviny předpokladem toho, aby došlo k naplnění účelu trestního řízení, jímž je spravedlivé rozhodnutí. O mimořádné důležitosti tohoto procesního práva obviněného svědčí mimo jiné také to, že jeho zajištění je obviněnému garantováno nejen z pohledu vnitrostátní úpravy, ale také na mezinárodní a evropské úrovni.

1.1. Mezinárodní a evropská úprava práva na obhajobu

Právo na obhajobu plyne obviněnému kromě právních předpisů ČR také z mezinárodních a evropských dokumentů. Mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy se stávají součástí právního řádu a mají přímou vnitrostátní účinnost.⁴

---

¹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 241.

² Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996. sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123).

³ Čapek, J.: *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. I. část, Úmluva. Praha: Linde, 2010, str. 168.

⁴ Znění čl. 10 Ústavy: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

1.1.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Takovouto smlouvou, která splňuje podmínky čl. 10 Ústavy a je tedy nadána přímou vnitrostátní účinností, je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (MPoOPP)⁵, který zakotvuje právo na obhajobu ve svém čl. 14 odst. 3, když stanoví, že:

Každý, kdo je obviněn z trestného činu má mít tyto minimální záruky:

- a) má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu,
- b) má mít dostatek času a možností k přípravě své obhajoby a možnost spojit se s obhájcem podle své vlastní volby,
- c) má být souzen bez zbytečného odkladu,
- d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí, nemá-li obhájce, má být poučen o svých právech, má mu být poskytnut obhájce v každém případě, kdy to zájmy spravedlnosti vyžadují, a to v takovém případě bezplatně, nemá-li dostatečné prostředky na zaplacení,
- e) vyslyšet nebo dát provést výslech svědků proti sobě a mít možnost účastnit se výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako svědků proti němu,
- f) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož užívá soud,
- g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat svoji vinu.⁶

1.1.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Souhrn minimálních práv tvořících dohromady právo na obhajobu je upraven, z hlediska judikatury ESLP, v nejdůležitější lidskoprávní úmluvě sjednané v rámci Rady Evropy, a to v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (Úmluva). Ta ve svém článku 6, který nese název „*právo na spravedlivé řízení*“ upravuje v odst. 3 minimální práva, která mají dle Repíka představovat některé z řady aspektů pojmu spravedlivého procesu v trestních věcech.⁷ V případě, že se obviněný domnívá, že práva

⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966; vyhlášen ve sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb., dostupný z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-19851/>.

⁶ Srov. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 201, obdobně též Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 24.

⁷ Srov. Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, str. 159.

a záruky upravené Úmluvou nejsou v českém trestním řádu zakotvena, může se sám nebo prostřednictvím svého obhájce těchto práv a záruk v plném rozsahu dovolávat.⁸

Článek 6 odst. 3 Úmluvy zní následovně:

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- a) právo být neprodleně v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu,
- b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě obhajoby,
- c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují,
- d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě,
- e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.⁹

Repík ve své monografii také zmiňuje, že tato práva nejsou výlučně přiznána jen osobě obviněného, ale obhajobě jako celku.¹⁰ Autor se dále zmiňuje jednotlivě o minimálních zárukách vyjmenovaných ve čl. 6 odst. 3 Úmluvy a pro doplnění přikládá aktuální judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.¹¹ Jelínek a Uhlířová se z výčtu minimálních práv obviněného blíže věnují kromě jiného také právu uvedenému v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, jelikož toto právo jako jediné z výše zmíněných není součástí trestního řádu.¹²

Jednalo se o případ *Krasniki v. Česká republika*, ve kterém stěžovatel před ESLP tvrdil, že bylo porušeno jeho právo plynoucí mu z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, jelikož jeho obvinění bylo založeno pouze na svědectví anonymních svědků, jejichž totožnost nebyla sdělena ani advokátovi obviněného. Přesto, že soud deklaroval, že je pouze na uvážení soudu, zda jednotlivé svědky vyslechne a že existují výjimky z provádění důkazů ve veřejném jednání, v konečné fázi soud uznal, že tyto výjimky nesmějí narušit

⁸ Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 14.

⁹ K podrobnému srovnání práv zaručených Ústavou a Listinou srov. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 59-62.

¹⁰ Srov. Repík, Op. cit. str. 160.

¹¹ Pro snazší orientaci v důležitých změnách v judikatuře ESLP vydala ČAK dokument s názvem *Stručná rukověť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*, který vyšel jako zvláštní číslo Bulletinu advokacie v prosinci 2004, dostupný z: http://www.cak.cz/assets/files/170/BA_04_Z2.pdf.

¹² Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 27 a násl.

práva obhajoby a konkrétně ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy tak, aby obviněný nebo jeho obhájce neměli během soudního řízení možnost položit svědkovi doplňující otázky, a zpochybnit tak jeho důvěryhodnost.¹³ ESLP v závěru tedy dospěl k tomu, že „práva obhajoby byla omezena do takové míry, že žadatel neměl spravedlivý soudní proces”¹⁴ a došlo tedy k porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.

V judikatuře českých soudů se touto problematikou zabýval ve svém nálezu Ústavní soud, který řešil případ, kdy byl obviněný usvědčován z trestného činu loupeže, a to pouze na základě výsledků rekognice, provedené podle § 185a TŘ, bez možnosti vyslýchat nebo dát vyslýchat svědka v hlavním líčení. Ústavní soud došel k názoru, že došlo k porušení práva na obhajobu obviněného a vyslovil následující závěr: „Akceptuje-li trestní řád pro rozhodnutí ve věci samé provedení důkazu mimo hlavní líčení, musí takové provedení důkazu garantovat právo na obhajobu a zásadu kontradiktornosti řízení v míře srovnatelné s kautelami provádění důkazů v hlavním líčení.”¹⁵¹⁶

Kromě výše uvedených úmluv je třeba zmínit také Listinu základních práv EU, která je součástí primárního práva EU a jejíž znění čl. 48 upravuje právo na obhajobu společně s presumpcí nevinu.

Evropská sekundární úprava práva na obhajobu zahrnuje zejména směrnice upravující výkon advokátů mimo jejich domovinu¹⁷ a Etický kodex advokátů v Evropské unii.¹⁸

1.2. Ústavněprávní zakotvení práva na obhajobu

„Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede, a jeho uplatňování směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (článek 1 Ústavy).”¹⁹ Nejdůležitějším ústavním zákonem, na kterém stojí ústavní vymezení práva na obhajobu, je Listina, která tvoří na základě čl. 112 Ústavy součást ústavního pořádku ČR. Zásada

¹³ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 35.

¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. června 1992 ve věci Lüdi versus Švýcarsko č.12433/86, dostupný z: www.beck-online.cz.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn.: I. ÚS 3206/08 (N 99/53 SbNU 251).

¹⁶ K další judikatuře srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 27 a násl.

¹⁷ Srov. Směrnice Rady č. 77/249/EHS ze dne 22. 3. 1977 o usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb advokátů, Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/5/ES ze dne 16. 2. 1998 o usnadnění trvalého výkonu povolání advokáta v jiném členském státě než v tom, ve kterém byla získána kvalifikace

¹⁸ Dostupný online z: http://www.cak.cz/assets/files/435/e03_PPA_2005_CZ_43.pdf.

¹⁹ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 17.

zajištění práva na obhajobu je ukotvena ve čl. 40 odst. 3²⁰ a 4²¹ Listiny. Obecnějším vyjádřením, kterým je oproti právu na obhajobu právo na právní pomoc, je ustanovení článku 37 odst. 2 Listiny.²² Toto ustanovení sloužilo trestnímu řízení jako *lex generalis* při řešení otázky, zda je možné právo na obhajobu přiznat i osobě zadržené ve smyslu § 76 TŘ, jíž do účinnosti velké novely trestního řádu nebyla garantována stejná práva jako osobě obviněné, jelikož chyběla výslovná úprava v trestním řádu.²³

Právo na obhajobu na ústavněprávní úrovni je chráněno zejména rozsáhlou činností Ústavního soudu, který se ve své judikatuře věnuje nejenom právu na obhajobu, ale též obsahu pojmu spravedlivý proces, který s právem na obhajobu taktéž úzce souvisí. Právo na obhajobu totiž ve svém důsledku představuje „*conditio sine qua non*“ spravedlivého procesu ve smyslu čl. 8 odst. 2 a čl. 36 Listiny. Nejdůležitější judikatura vztahující se k právu na obhajobu je v této diplomové práci zmiňována u jednotlivých institutů tak, aby dokreslovala celkový pohled na problematiku.

1.3. Zákonné zakotvení práva na obhajobu

1.3.1. Zásada zajištění práva na obhajobu

V trestním řádu je ústavní zásada zajištění práva na obhajobu promítnuta do § 2 odst. 13, který zní: „*Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.*“ Zásada zajištění práva na obhajobu je jednou z nejdůležitějších zásad, na kterých je trestní řád postaven, což vyplývá již z jejího zakotvení právě v § 2 TŘ, jelikož právě v tomto ustanovení stanovil zákonodárce základní pilíře systematiky trestního řádu. Zásada zajištění práva na obhajobu se vztahuje na celé trestní řízení a všem orgánům činným v trestním řízení bez výjimky je uloženo umožnit osobě, proti níž se řízení vede, uplatnění jejích práv.²⁴ Právy, které umožňují obviněnému

---

²⁰ Znění čl. 40 odst. 3 Listiny: „*Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.*“

²¹ Znění čl. 40 odst. 3 Listiny: „*Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*“

²² Znění čl. 37 odst. 2 Listiny: „*Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.*“

²³ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., Op. cit., str. 19.

²⁴ Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek I., 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 55.

plné uplatnění jeho obhajoby, se detailněji zabývám ve třetí kapitole této diplomové práce, současně se třemi základními složkami, kterými se právo na obhajobu nejčastěji vymezuje, a to obhajobou materiální, obhajobou formální a postupem orgánů činných v trestním řízení.²⁵

Ustanovení § 2 odst. 13 TŘ je dále rozvíjeno dalšími ustanoveními trestního řádu. V souladu s čl. 6 odst. 3 e) Úmluvy je v trestním řádu zakotven § 28 týkající se činnosti tlumočnicka v trestním řízení²⁶ K otázce přibrání tlumočnicka ve vztahu k právu na obhajobu bylo judikováno následující: „*Neovládá-li obžalovaný jazyk, v němž se jednání vede, je podle § 28 tr. ř. orgán činný v trestním řízení povinen přibrat tlumočnicka. Nepřibrání tlumočnicka k jednání je zkrácením práva na obhajobu (§ 33 odst. 1 tr. ř.) a důvodem ke zrušení rozsudku (§ 258 odst. 1 písm. a) tr. ř.)*“²⁷ Trestní řád se dále zabývá právy obviněného a obhájce v trestním řízení ve svém pátém a šestém oddíle (o těchto právech se podrobně zmiňuji v kapitole třetí této práce). Za zmínku také jistě stojí i § 186 písm. e) TŘ, který vnímá porušení práva na obhajobu v souvislosti se závažným porušením procesních předpisů jako důvod k předběžnému projednání obžaloby a § 258 odst. 1 písm. a), kde je právo na obhajobu zmíněno v kontextu podstatných vad řízení, pro které je odvolací soud povinen zrušit napadený rozsudek.

S ohledem na všechny výše vyjmenované záruky, které ve svém souhrnu tvoří celkem komplexní základ pro obhajobu obviněného v trestním řízení, považuji přesto za vhodné zmínit ještě další záruky, které se vyskytují spíše na zákonné úrovni, avšak jejich porušení zakládá porušení ústavněprávního vyjádření práva na obhajobu, a ve svém důsledku tak i porušení spravedlivého procesu, jak ve svých judikátech uvádí Ústavní soud ČR. Jako první zmíním zásadu *reformationis in peius*²⁸. Existence této zásady je komentářovou literaturou odůvodněna nutností garantovat možnost obviněného napadnout rozsudek v co nejširším rozsahu bez obav z rizika, že si situaci zhorší.²⁹ Ústavní soud se ve své judikatuře vyjádřil následovně: „*Zákaz reformace in peius je třeba důsledně chápat jako garanci svobody odvolacího práva (zaručené hlavou pátou Listiny) a v důsledku toho i práva na obhajobu. Proto je třeba jej pojímat co možná nejšířejí.*

²⁵ Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 240, obdobně též Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 194.

²⁶ Srov. Repík, Op. cit. str. 170 a násl.

²⁷ Rozhodnutí krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. ledna 1967, sp. zn.: 2 To 709/66.

²⁸ Ustanovení § 150 odst. 1 TŘ, § 259 odst. 4 TŘ, § 264 odst. 2 TŘ, § 265m TŘ, §265p TŘ, §265s TŘ, §273 TŘ, §289 písm. b) TŘ.

²⁹ Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek II. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 3087.

*K extenzivní aplikaci zákazu reformationis in peius vede i zřejmý fakt, že posledním arbitrem toho, co je či není ku jeho prospěchu, by měl být zásadně obviněný, nikoli soud, který je nepochybně při úvaze, zda nějaká změna obviněnému prospívá či nikoli, veden i vlastními hodnotovými představami.*³⁰ Dalšími zárukami pro obviněného jsou např. institut navrácení lhůty, pořadí závěrečných řečí, právo posledního slova a v neposlední řadě také obhajovací práva třetích osob ve prospěch obviněného.³¹

Tyto záruky plní tzv. vyvažovací funkci tím, že dávají obviněnému další oprávnění na úkor strany obžaloby. Těmito oprávněními, která jsou obviněnému přiznána, se vyrovnává od počátku nerovnovážné postavení stran obhajoby a obžaloby. V literatuře jsou tato oprávnění označována jako *favor defensionis*.³²

Při porovnání práv obviněného, upravených na úrovni Úmluvy, a práv zakotvených v českém trestním řádu, můžeme dojít k závěru, že práva upravená v čl. 6 odst. 3 Úmluvy jsou vyjádřena konkrétně, jedná se o přesné obsahové vymezení, zatímco český trestní řád je postaven spíše na konstrukci garanční, tj. nevyjmenovává možnosti obviněného, ale určuje povinnosti orgánů činných v trestním řízení tak, aby bylo možné právo na obhajobu uplatnit v celé její šíři.³³

1.3.2. Další zákonná úprava

Zákonná úprava práva na obhajobu je obsažena také v ZSVM, který je k TRŘ ve vztahu speciality. Zvláštní zákonná úprava trestního řízení pro mladistvé vyplývala z potřeby souladu právní úpravy s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika podle čl. 10 Ústavy vázána (např. Úmluva o právech dítěte, Úmluva, MPoOPP)³⁴. Kromě zvláštních zásad trestního řízení ve věcech mladistvých, upravuje ZSVM také důležitý institut nutné obhajoby mladistvých obviněných, a to tak, že „*mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze*

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. I. ÚS 670/05, (N 88/41 SbNU 127).

³¹ Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 239-240, obdobně též Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 195.

³² Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 239.

³³ Kratochvíl, V.: Základní zásady trestního řízení/trestního práva procesního v česko-slovensko-evropském srovnání in Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 23.

³⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, sněmovní tisk č. 210/0, 4. volební období, 2002 – 2006; přijatý zákon byl posléze vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

*provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.*³⁵ V zásadě tak platí, že mladistvý musí mít obhájce vždy, rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání, a pravidlo nutné obhajoby se vztahuje na mladistvé obviněné do dosažení osmnáctého roku věku.

Další odlišností od úpravy obsažené v trestním řádu je také možnost zvolit mladistvému obhájce i přes jeho zjevný nesouhlas (§ 44 odst. 2. ZSVM), a to opět do dosažení osmnáctého roku věku. Trestní řád oproti tomu umožňuje volbu obhájce proti vůli obviněného pouze v případech uvedených pod § 41 odst. 4 trestního řádu, tj. pouze v případech, kdy je z jakéhokoli důvodu omezena jeho svéprávnost.

Podmínky, za kterých je možné vykonávat obhajobu obviněného, jsou upraveny v zákoně č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii (ZA), se kterým souvisí několik dalších podzákoných předpisů, upravujících činnost advokáta jako obhájce.³⁶ S ohledem na skutečnost, že obhájce je advokátem, a tudíž je součástí stavovské organizace ČAK, vztahují se na něj taktéž práva a povinnosti upravené ve stavovských předpisech, jako je např. Usnesení představenstva České advokátní komory č.1/1997 Věstníku (Etický kodex) nebo Usnesení představenstva České advokátní komory č.1/1998 Věstníku o výchově advokátních koncipientů a dalším vzdělávání advokátů.

Právo na obhajobu v českém trestním řízení částečně zformovala též velká novela trestního řádu, která přinesla do trestního řízení mnoho změn, avšak jednou z těch zásadnějších, ve smyslu práva na obhajobu, byla změna pojetí hlavního líčení a jeho provádění. Před velkou novelou trestní řád vkládal průběh hlavního líčení převážně do rukou soudu, tedy předsedy soudu či samosoudce. Pouze soud měl například možnost provádět výslechy svědků a znalců, což bylo odbornými kruhy kritizováno. Např. Šámal podroboval stávající způsob vedení hlavního líčení kritice a poukazyval zejména na to, že soud neurčuje směr řízení a nekoriguje jeho průběh, ale představuje jakousi opozici vůči obhajobě. Tuto myšlenku vyjádřil doslovně jako situaci, ve které se „*předseda senátu stává protihráčem obžalovaného.*“³⁷

---

³⁵ § 42 odst. 2 písm. a) ZSVM.

³⁶ Srov. Vyhláška č. 176/2010 Sb., ze dne 24. května 2010, kterou se stanoví podrobnosti o identifikačních průkazech advokátů, usazených evropských advokátů a advokátních koncipientů, Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb. ze dne 4. června 1996, o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 197/1996 Sb. ze dne 3. července 1996, kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád), Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb. ze dne 20. srpna 1996, kterou se podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád).

³⁷ Šámal, P.: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 148.

V tomto případě tak velká novela trestního řádu částečně odstranila nedostatky původní procesní úpravy a přinesla do hlavního líčení prvky kontradiktornosti. Od účinnosti velké novely je tak v trestním řádu ustanovení § 2 odst. 5, které zní: *„V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy.“* Aktivní činnost v rámci dokazování před soudem tak byla přenesena na obviněného, resp. jeho obhájce. Dá se tedy říci, že s ohledem na výše uvedené došlo k rozvoji prvků kontradiktorního řízení a s tím spojených vyšších požadavků na profesionalitu a zkušenosti obhájce, o kterých bude pojednáváno v dalších kapitolách této diplomové práce.

2. Obviněný a obhájce a jejich status v trestním řízení

2.1. Status obviněného v trestním řízení

Role obhájce, jakožto profesionála, který zajišťuje praktické uplatňování obhajoby (pokud si jej obviněný zvolí), je úzce navázána na procesní postavení obviněného. Pro bližší vymezení postavení obhájce v trestním řízení je v první řadě nezbytné zabývat se vymezením procesního postavení a práv a povinností obviněného.

V rámci postavení obviněného dochází k jakémusi rozpolcení. Na jedné straně stojí zájem státu na potrestání pachatele trestného činu a právo na jeho stíhání, na druhé straně je však třeba respektovat široký okruh oprávnění, kterými disponuje obviněný a která mají ve svém součtu zajišťovat jeho právo na obhajobu.

Český právní řád nechává na obviněném, která práva na obhajobu využije. Je tedy jen věcí úvahy obviněného, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, zda bude aktivně uplatňovat procesní nároky či zda zvolí pasivní cestu obhajoby.

Jako vyjádření silného procesního postavení obviněného shledávám závěry judikatury, které poukazují na to, že nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu jeho obhajoby.³⁸ Orgány činné v trestním řízení tak nemohou usuzovat vinu např. jen z toho, že obviněný mlčí, nevypovídá pravdu či dokonce svádí na falešnou stopu.³⁹ Dále judikatura zmiňuje, že je pouze na obviněném, v jakém stadiu trestního řízení uplatní svou obhajobu, zda již v přípravném řízení nebo až v průběhu řízení před soudem.⁴⁰

Trestní řád poskytuje obviněnému poměrně velkou volnost ve volbě procesní taktiky obhajoby, avšak tato má též své meze. Za zmínku stojí především povinnost obviněného dostavit se k výslechu. Přesto, že obviněnému svědčí zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* (nikdo není povinen sám sebe obviňovat), je procesní povinností obviněného dostavit se k výslechu. Pokud by meze procesních práv nebyly takto jasně stanoveny, je nepochybné, že by docházelo ke zneužívání procesního postavení obviněného. Orgánům činným v trestním řízení by bylo systematicky znemožňováno konat jejich práci a v konečném důsledku by docházelo k narušování jedné

---

³⁸ Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 28.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9.4.1968, sp. zn.: 7 Tz 11/68 (R 38/1968 tr.).

⁴⁰ Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 28.

z nejdůležitějších zásad trestního řízení, a to zásady rychlosti řízení, která je upravena v § 4 odst. 2 TŘ a ve čl. 38 odst. 2 Listiny. Další procesní povinností obviněného je strpět úkony sloužící k identifikaci jeho osoby (např. prohlídka těla), podrobit se vyšetření duševního stavu a především je povinen strpět oprávněné zásahy do jeho osobní integrity a ústavně chráněných práv a svobod. Těmito zásahy se rozumí domovní prohlídka, vydání a odnětí věci, zadržení, vazba aj. V poslední době je velmi diskutovaným problémem oprávněnost rekognice. Rekognice jako jeden ze zvláštních způsobů dokazování (vedle konfrontace, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě) je upravena ve třetím oddílu TŘ v ustanovení § 104b. Jak jsem již naznačila výše, existují úkony, převážně aktivní konání, k nimž obviněný nemůže být za žádných okolností nucen, jinak by došlo k závažnému porušení zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*.

V trestním řízení však existují taktéž úkony, při kterých není nutné aktivní jednání obviněného, ale pouze jeho pasivní strpění těchto úkonů, ke kterým lze obviněného zákonnými prostředky přinutit pod hrozbou sankce. Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 11. 10. 2007 konstatoval, že „*pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare není, i přes svůj zásadní význam pro spravedlnost trestního procesu, bezbřehé.*“⁴¹ Vyjádřil tak obavy, že pokud by rozhodnutí o podstoupení dokazování v rámci rekognice záviselo pouze na vůli obviněných, došlo by k nepoměrnému zatížení orgánů činných v trestním řízení, kterým by bylo ztíženo dokazování a v důsledku toho by se zkomplikovalo zjišťování skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. V případě, že by podstoupení rekognice záviselo tedy pouze na uvážení obviněného, došlo by k porušení zásady materiální pravdy (§ 5 odst. 2 TŘ) a institut zvláštního způsobu dokazování by pozbyl účelu, ke kterému byl do trestního řádu zakomponován velkou novelou.

2.1.1. Obviněný jako subjekt a strana trestního řízení

Zatímco u obhájce je jeho vymezení jako subjektu nebo strany trestního řízení ne zcela jednoznačné, u obviněného můžeme bez problémů určit, zda je stranou, subjektem či obojím. Subjekty trestního řízení rozumíme ty činitele, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti.⁴²

---

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn.: III. ÚS 528/06 (N 159/47 SbNU 75).

⁴² Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 197.

Mezi základní subjekty patří orgány činné v trestním řízení. Výklad toho, co se myslí pod pojmem orgán činný v trestním řízení, podává výkladové ustanovení § 12 odst. 1 TŘ. Jedná se o soud, státního zástupce a policejní orgán. Dalšími subjekty pak jsou osoba, proti které se řízení vede, tedy obviněný, dále pak poškozený, zúčastněná osoba a osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy.⁴³ Kromě těchto vyjmenovaných subjektů jsou v určitých situacích subjektem i obhájce, svědek, znalec nebo tlumočník, a to pokud v řízení uplatňují vlastní procesní zájem.

Procesní funkce subjektů v rámci trestního řízení se liší v závislosti na tom, jaký cíl subjekt sleduje. Zatímco soudu je svěřena funkce rozhodovací a státní zástupce plní funkci obžalovací, strana obhajoby plní funkci obhajovací.

Určitým subjektům je však přiznáno postavení strany. Stranou rozumíme subjekty, které jsou podle zákona oprávněny před soudem uplatňovat nebo podporovat obžalobu (státní zástupce, poškozený, zúčastněná osoba) anebo proti obžalobě sebe nebo jiného obhajovat, což je právě případ obviněného. Zákonné ustanovení § 12 odst. 6 TŘ, upravující pojem strany není však dostatečně přesné, jelikož rozlišuje předsoudní stadium a soudní stadium trestního řízení. Zvláštní procesní práva, která zákon stranám přiznává, jako např. vystupovat vlastním jménem v řízení před soudem, uplatňovat své procesní návrhy nebo též provádět důkazy či podávat opravné prostředky, mohou být totiž uplatňována v celém svém rozsahu pouze v řízení před soudem.⁴⁴

2.1.2. Osoba, proti které se vede trestní řízení

Osoba, proti které se vede trestní řízení, je obecné označení, se kterým se setkáme zejména v hlavě první trestního řádu, a které značí subjekt a stranu trestního řízení, která je v průběhu řízení označována dále jako podezřelý, obviněný, obžalovaný či odsouzený.

Zatímco pojem pachatel je pojem hmotněprávní, následující označení jsou pojmy procesněprávní a určují, jaká práva jsou osobě v průběhu řízení poskytována a v jakém

---

⁴³ Osobami se samostatnými obhajovacími právy zákon rozumí:

- některé osoby obviněnému blízké – příbuzní obviněného v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh
- probační úředník
- orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení proti mladistvému

Tyto osoby vykonávají obhajovací práva ve prospěch obviněného vlastním jménem, mají tzv. samostatné obhajovací právo. Mohou např. ve prospěch obžalovaného podat odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně.

⁴⁴ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 198.

postavení se osoba nachází. Nejde totiž jen o otázku, která práva osobě náleží, ale jedná se taktéž o to, která opatření mohou být vůči této osobě provedena v příslušném postavení.⁴⁵ Osoba, proti které se vede trestní řízení se v jednotlivých stádiích nazývá následovně:

- 1. Podezřelý** je ten, u koho je dán důvod vazby (§ 67 TŘ) a koho může policejní orgán v naléhavých případech zadržet, i když dosud proti němu nebylo zahájeno trestní stíhání dle § 160 odst. 1 TŘ, a to do jeho zahájení. Dále je jako podezřelý označována osoba, proti které je vedeno tzv. zkrácené přípravné řízení.⁴⁶ Trestní řád také stanoví, že podezřelý má při vedení zkráceného přípravného řízení stejná práva jako obviněný (§ 179b odst. 2 TŘ).
- 2. Obviněný** je osoba, vůči které bylo zahájeno trestní stíhání dle § 160 TŘ, a to až do okamžiku nařízení hlavního líčení soudem dle § 168 TŘ. Na rozdíl od pojmu podezřelého obsahuje trestní řád v ustanovení § 32 TŘ definici pojmu obviněného která zní: *„Toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160).“*
- 3. Obžalovaný** je ten, proti komu se vede trestní řízení, po nařízení hlavního líčení. (§ 12 odst. 8 TŘ). Přestože zákonodárce v § 314d TŘ označuje u řízení před samosoudcem po nařízení hlavního líčení osobu za obviněného, jedná se taktéž o obžalovaného.⁴⁷ Je třeba mít na paměti i situace, kdy je věc po nařízení hlavního líčení vrácena soudem zpět státnímu zástupci k došetření. Aby nedošlo k porušení zásady spravedlivého procesu a zejména k porušení zásady presumpce neviny, označuje se obžalovaný opět jako obviněný.
- 4. Odsouzený** je dle § 12 odst. 9 TŘ označení pro osobu, proti které byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek nebo pravomocný trestní příkaz. Jako odsouzeného budeme nazývat i toho, kdo byl podmíněně odsouzen a o kom se koná řízení o osvědčení nebo o nařízení výkonu trestu odnětí svobody. I v případě řízení o návrhu na povolení obnovy označujeme osobu, proti které se řízení vede, jako odsouzeného.

---

⁴⁵ Ve většině případů je k zásahu orgánů činných v trestním řízení nutné, aby osoba, proti které se řízení vede, byla alespoň v postavení obviněného ve smyslu § 32 TŘ, tj. bylo proti ní zahájeno trestní stíhání. Jen u obviněného je totiž přípustné vzetí do vazby ve smyslu § 67 TŘ, zadržení ve smyslu § 75 TŘ nebo vyšetření duševního stav ve smyslu § 116 TŘ, apod.

⁴⁶ § 179a až § 179h TŘ.

⁴⁷ Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 238 in fine.

S ohledem na účinnost zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (TOPO), může být osobou, proti které se řízení vede taktéž právnická osoba, která může vystupovat ve stejných „fázích“ jako osoba fyzická, tj. jako podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený.⁴⁸

Přestože právní věda toto dělení přijímá a neexistuje rozpor mezi odbornou veřejností ohledně přesného vymezení jednotlivých „fází“, zákonodárce vybavil trestní řád legislativní zkratkou, ze které vyplývá že „obviněným“ je ve smyslu § 12 odst. 7 TŘ taktéž obžalovaný a odsouzený, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného. Pro účely této diplomové práce budu v dalším textu používat pouze pojem „obviněný“, pokud nebude zmíněno něco jiného.

2.2. Status obhájce v trestním řízení

2.2.1. Obhájce jako subjekt a strana trestního řízení

Jedním z nejdůležitějších práv obviněného, které ve spojení s ostatními právy tvoří právo na obhajobu, je právo obviněného mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby, tzv. formální obhajoba (viz kapitola 3.2.). Obhájce je ve vztahu k osobě, proti které se vede trestní řízení, jejím právním zástupcem. Český trestní řád stanoví, že obhájcem v trestním řízení může být výlučně advokát.⁴⁹ Úkolem obhájce a smyslem jeho činnosti je využít všech dostupných zákonných prostředků v průběhu celého řízení tak, aby byly využity ve prospěch obviněného, čímž plní funkci obhajoby v trestním řízení.⁵⁰ Zákon také stanoví konkrétní požadavky na osobu obhájce⁵¹ a na výkon jeho práv a povinností (zejména § 41 TŘ).

Definici, která upřesňuje koho právní nauka považuje za subjekt, jsem již zmiňovala v předchozí kapitole. Její důležitá část, která však působí v souvislosti s postavením obhájce problému, je ta, která říká, že *subjekty vykonávají vliv na průběh řízení vlastním jménem*. Jelikož však obhájce při výkonu obhajoby jedná výlučně v zastoupení obviněného jeho jménem, tuto charakteristiku nesplňuje. Jak uvádí Jelínek a Uhlířová, názory na tuto otázku se v právní nauce liší. Autoři se přiklánějí k možnostem,

⁴⁸ K tomu, kdo je oprávněn v trestním řízení vystupovat za právnickou osobu, srov. § 34 TOPO.

⁴⁹ Stejnou úpravu osobních předpokladů obhájce v trestním řízení jako český trestní řád má i Slovenská republika, oproti tomu v Rakousku či Německu může kromě advokáta vystupovat jako obhájce v trestním řízení také např. vysokoškolský pedagog, který vyučuje právo (srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 79/80).

⁵⁰ Císařová, D. *Obhájce v československém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1966, str. 21.

⁵¹ Srov. s ustanoveními druhé části ZA.

ve kterých je obhájce subjektem trestního řízení bez dalšího⁵² nebo je obhájce vnímán jako subjekt trestního řízení s výhradou. V některých případech totiž obhájce vystupuje opravdu svým vlastním jménem, nikoli jakožto zástupce, a to např. v situacích, ve kterých uplatňuje nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů za obhajobu obviněného podle § 151 odst. 2 TŘ nebo v případech, ve kterých se rozhoduje o jeho předání ke kárnému postihu dle § 66 odst. 3,4 TŘ nebo rozhoduje-li se o jeho vyloučení z obhajování podle § 37a TŘ nebo o zproštění povinnosti obhajování dle § 40a TŘ.⁵³ V těchto případech je tedy nepochybně považován za subjekt trestního řízení. Avšak v situacích, kdy vykonává obhajobu obviněného v užším slova smyslu, tj. podává za obviněného žádosti, návrhy či např. opravné prostředky jménem obviněného, není již považován za subjekt trestního řízení.⁵⁴

Při stanovení, zda je obhájce stranou trestního řízení či není, vyvstává stejný problém, jako u určení subjektu trestního řízení. Legální definice strany trestního řízení, jak již byla zmiňována v předchozí kapitole, zní: „*Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.*“⁵⁵ Z uvedené definice tak výslovně nevyplývá, že by obhájce byl považován za stranu trestního řízení. Tento názor je ještě podpořen názorem Nejvyššího soudu, který ve svém usnesení doslovně zmiňuje, že obhájce není stranou trestního řízení ve smyslu § 12 odst. 6 TŘ a tudíž i v řízeních proti mladistvému, kterého obhájce zastupuje nebo v řízeních proti uprchlému podle § 302 a násl., je obhájce povinen činit kroky obhajoby pouze v zastoupení, nikoli svým jménem.⁵⁶

V poslední době se však objevují názory, že stejně jako v případě obhájce jako subjektu trestního řízení, vystupuje obhájce jako strana trestního řízení. Tudíž v případech, v nichž obhájce zastupuje obviněného a jedná jeho jménem, nepovažuje se za stranu trestního řízení. Avšak v případech, v nichž obhájce uplatňuje výlučně svá práva, jedná vlastním jménem, a tudíž je možné jej za stranu trestního řízení považovat. Otázkou však zůstává, zda jsou právě ta řízení, ve kterých vystupuje obhájce jako strana trestního řízení, typickými řízeními podle trestního práva, která by měla být postavena na zásadě

⁵² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck 2007, str. str. 164.

⁵³ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 201.

⁵⁴ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M., op. cit., str. 74.

⁵⁵ § 12 odst. 6 TŘ

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007, (R 54/2007 tr.).

kontradiktornosti, jež je spojována výlučně se soudním stadiem trestního řízení. Legální definice totiž neváže vystupování strany pouze na soudní stádium trestního řízení, a tak zůstává otázkou, zda je obhájce stranou trestního řízení či není.

2.3. Jiné osoby s obhajovacími právy

Dalšími osobami, které vedle obviněného, obhájce a orgánů činných v trestním řízení mají právo vykonávat vliv na průběh trestního řízení jsou např. zákonný zástupce obviněného, jeho příbuzní nebo v neposlední řadě také OSPOD. Tyto osoby se obecně nazývají jako *jiné osoby s obhajovacími právy*. Ty můžeme dále dělit podle toho, zda vystupují jménem obviněného, jakožto jeho zástupci, nebo zda vystupují jménem svým, ty potom nazýváme *osobami se samostatnými obhajovacími právy*. Ať již budeme mluvit o jedné či o druhé skupině, oběma je společné, že mohou za obviněného jednat pouze v jeho prospěch, v některých případech dokonce i proti jeho vůli, jak zmiňuji níže.

2.3.1. Zákonný zástupce

Jménem obviněného je oprávněn vystupovat pouze jeho zákonný zástupce.⁵⁷ Zákonný zástupce jedná za obviněného, pokud je tento omezen na své svéprávnosti z rozhodnutí soudu, popř. plné svéprávnosti ještě nenabyl z důvodu věku. Přesto, že trestní řád nevynezuje, kdo je zákonným zástupcem obviněného, v ustanovení § 34 TŘ demonstrativně vyjmenovává, jaká práva takovému zástupci náleží. Jedná se o oprávnění zastupovat obviněného, zejména:

- a) zvolit mu obhájce,
- b) činit za něj návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky,⁵⁸
- c) účastnit se úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit i obviněný.

Ustanovení § 34 TŘ nevyjmenovává všechna oprávnění zákonného zástupce. Mimo text zákona se dále se jedná např. o právo nahlížet do spisu ve smyslu § 65 TŘ, další práva čistě procesního charakteru, jako např. právo na doručení opisu obžaloby či právo být vyrozuměn o termínu konání hlavního líčení či veřejného zasedání, a v neposlední řadě také právo klást vyslýchaným osobám v hlavním líčení či veřejném zasedání otázky.

---

⁵⁷ Institut zákonného zástupce upravuje soukromé právo, a to konkrétně ustanovení OZ.

⁵⁸ Např. návrh na zhlazení odsouzení ve smyslu § 363 TŘ, žádost na navrácení lhůty ve smyslu § 61 TŘ nebo podání odvolání ve smyslu § 247 TŘ.

Přesto, že okruh oprávnění zákonného zástupce ve prospěch obviněného je celkem široký, obhájci ještě nadto náleží právo účastnit se vyšetřovacích úkonů a možnost mluvit s obviněným ve vazbě bez přítomnosti třetí osoby. Zákon stanoví, že zákonný zástupce může tato práva vykonávat i proti vůli obviněného, avšak v jeho prospěch (§ 34 odst. 1 TR, § 43 odst. 1 ZSVM).

2.3.2. Osoby se samostatnými obhajovacími právy

Ve prospěch obviněného mohou činit úkony také další osoby, které teorie nazývá osobami se samostatnými obhajovacími právy. Tyto osoby vystupují v trestním řízení nikoli jménem obviněného, ale jménem svým.

Do skupiny osob se samostatnými obhajovacími právy řadíme:

- 1) příbuzné obviněného v pokolení přímém, jeho sourozence, osvojitele, osvojence, manžela či druha
- 2) orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁵⁹

Osoby obviněnému blízké, zařazené do první skupiny, jsou oprávněny činit úkony pouze ve prospěch obviněného a nikoli proti jeho vůli. V tom je oslabeno jejich postavení v porovnání s postavením zákonného zástupce či OSPOD. Těmto osobám svědčí v trestním řízení ve vztahu k obviněnému následující práva:

- a) zvolit obviněnému obhájce (§ 37 odst. 1 TR),
- b) podat stížnost proti usnesení o vazbě a ochranném léčení (§ 142 odst. 2 TR),
- c) podat návrh na obnovu řízení, a to i po jeho smrti (§ 280 odst. 3 TR),
- d) podat návrh na zahlazení odsouzení (§ 363 TR),
- e) nahlížet do spisu (§ 65 TR).

Pokud jde o mladistvého, osoby obviněnému blízké jsou oprávněny podávat v jeho prospěch stížnost vždy ve smyslu § 72 odst. 2 ZSVM.⁶⁰

OSPOD, kterým je dle § 33 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí obecní úřad obce s rozšířenou působností, vykonává svá oprávnění v zájmu mladistvého obviněného, a to i proti jeho vůli, stejně jako zákonný zástupce. K nejdůležitějším právům OSPOD patří zejména právo být bezodkladně informován o zahájení stíhání mladistvého,

---

⁵⁹ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 210, obdobně též Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 266.

⁶⁰ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 211, obdobně též Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 266.

popř. o jeho zadržení, vzetí do vazby či zatčení, dále pak právo být vyrozuměn o hlavním líčení a veřejném zasedání, v průběhu kterých je OSPOD oprávněn zejména činit návrhy, klást vyslychaným otázky, podávat opravné prostředky, aj.

Specifické postavení má OSPOD s ohledem na pořadí závěrečných řečí, neboť je jako jediný oprávněn pronést závěrečnou řeč až po závěrečné řeči mladistvého.⁶¹ Vantuch se ve své monografii vyjadřuje k činnosti OSPOD v praxi spíše negativně, když říká, že *„Pokud už se zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí (mnohdy nesprávně označovaný jako orgán pověřený péčí o mládež, resp. o mladistvé) účastní hlavního líčení, je při něm zpravidla pasivní a jen zcela výjimečně učiní určitý návrh, zatímco otázky vyslychaným osobám vesměs nepokládá. Omezuje se na stručnou závěrečnou řeč, mnohdy formulovanou k mladistvým obecně, ne však dostatečně konkrétně vůči mladistvému obžalovanému z trestné činnosti. Aktivní působení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v hlavním líčení a veřejném zasedání je zcela výjimečné.“*⁶²

---

⁶¹ § 64 odst. 3 písm. b) ZSVM

⁶² Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 537.

3. Obviněný a jeho právo na obhajobu

Trestní řád přiznává obviněnému v trestním procesu širokou škálu procesních práv, která může obviněný v trestním řízení uplatnit. Všechna tato práva dávají ve svém souhrnu základní představu toho, co je vlastně právo na obhajobu.

Samotný pojem právo na obhajobu zahrnuje tři základní složky, které musí být v trestním řízení uplatňovány najednou, aby bylo možné naplnit procesní zásadu spravedlivého procesu, a aby bylo dosaženo zákonného a spravedlivého rozhodnutí ve věci. Jedná se o právo hájit se sám prostředky a způsobem podle vlastního uvážení (materiální obhajoba), právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (formální obhajoba) a náležitý postup orgánů činných v trestním řízení (viz dále).⁶³

Tyto tři složky tvoří podstatu zásady zajištění práva na obhajobu, která je upravena v § 2 odst. 13 TŘ a jejíž znění je následující: *„Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.“* Zásada zajištění práva na obhajobu je taktéž zásadou ústavní, která je upravená ve čl. 40 odst. 3 LZPS, který zní: *„Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“*

Přestože výše zmíněné teoretické dělení v právní nauce převažuje, Musil se od tohoto dělení odklání, když vymezuje čtyři složky a dvě formy zásady zajištění práva na obhajobu. Těmito složkami jsou právo osobní obhajoby, právo zvolit si obhájce a radit se s ním, právo na účast obhájce u procesních úkonů a právo požadovat po orgánech činných v trestním řízení objasnění okolností svědčících ve prospěch osoby, proti níž se řízení vede. Formami Musil rozumí materiální a formální obhajobu. Pod materiální obhajobu spadají podle Musila složky právo na osobní obhajobu a právo požadovat po

---

⁶³ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 43-45, obdobně též Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 94-95.

orgánech činných v trestním řízení objasnění okolností svědčících ve prospěch osoby, proti níž se řízení vede. Ostatní složky spadají dle názoru autora do obhajoby formální.⁶⁴

3. 1. Materiální obhajoba

Obviněný je v českém trestním řádu přiznána poměrně velká procesní i mimoprocesní volnost. Všechna práva, která se obviněnému přiznávají, ať již na úrovni zákonné, ústavní či mezinárodní, svědčí ku prospěchu obviněného, ten je však ale není povinen využít. Oproti postavení obhájce v trestním řízení, tak obviněný disponuje širokou škálou práv, u kterých závisí jen na jeho rozhodnutí, zda jich využije a v řízení je uplatní či nikoli.

Základní práva obviněného jsou v trestním řádu upravena zejména v § 33 odst. 1 TR.⁶⁵ Všechna práva uvedená v tomto ustanovení náleží obviněnému i tehdy, je-li zbaven svéprávnosti nebo je-li jeho svéprávnost omezena, „*což plně koresponduje s neomezenou procesní způsobilostí subjektů v trestním řízení.*“⁶⁶

3.1.1. Právo obviněného účastnit se osobně projednávání věci před soudem

Řízení před soudem se oproti ostatním řízením vyznačuje hlavně tím, že je založeno na principu kontradiktornosti. Otázkou principu kontradiktornosti se věnoval jak ESLP, tak také Ústavní soud, který ve svém nálezu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn.: III. ÚS 608/10 říká: „*Kontradiktornost se v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování [např. ve smyslu článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy], ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim. Dle Evropského soudu pro lidská práva nemůže být soudní rozhodnutí založeno na ničem, co nebylo předmětem diskuse stran, resp. co jim nebylo předloženo k diskusi. Tato diskuse nemusí mít vždy nutně ráz ústního slyšení, zpravidla je však veřejné projednání věci za přítomnosti stran zároveň nejlepším předpokladem kontradiktornosti.*“⁶⁷ Tím je zcela zřejmá potřeba toho, aby obviněnému bylo umožněno zúčastnit se řízení před soudem osobně (nehledě na to, zda

⁶⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 95.

⁶⁵ Tato práva přísluší nejen obviněnému, ale také obžalovanému, podezřelému a odsouzenému, pokud to připadá v úvahu.

⁶⁶ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 249.

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn.: III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513) nebo rozsudek ESLP ze dne 29. 5. 1986 ve věci Feldbrugge proti Nizozemí, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57486>

využije zastoupení obhájcem nebo nikoli). Jen tak může obviněný účinně oponovat tvrzením a důkazům, které předkládá protistrana a může se tak efektivně bránit.

Šámal ve své monografii zmiňuje kontradiktornost hlavního líčení ve smyslu, že „*pouze takové uspořádání trestního procesu, v němž jsou základní procesní funkce (obžaloba, obhajoba a rozhodnutí) rozděleny mezi různé procesní subjekty a soudní jednání má charakter sporu, kontradikce mezi žalobcem a obviněným (jeho obhájcem), kteří mají v zásadě rovnoprávné procesní postavení stran, zejména při provádění dokazování, jedině umožňuje úplné a všestranné objasnění věci, a to jak z hlediska obžaloby, tak i z hlediska obhajoby, čímž významnou měrou napomáhá k řádnému a úplnému zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a tím k spravedlivému rozhodnutí.*“⁶⁸ Právo osobně se účastnit projednávání věci před soudem je výslovně zakotveno v mezinárodních úpravách (čl. 14. odst. 3 písm. d) MPoOaPP, čl. 6 odst. 3 písm. c), d), e) Úmluvy), ale také v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

3.1.2. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu a k důkazům o nich

Ustanovení § 33 odst. 1 TŘ, ve kterém je toto právo obviněného upraveno, zní následovně: „*Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat.*“ Aby se však mohl obviněný ke skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu vyjádřit, je v první řadě nutné seznámit obviněného s obviněním. Děje se tak prostřednictvím usnesení o zahájení trestního stíhání, které policejní orgán doručuje obviněnému po zahájení trestního stíhání, a ve kterém mu sděluje podstatu obvinění a skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání ve smyslu § 160 odst. 1 TŘ. Přesto, že trestní zákoník umožňuje podání vysvětlení ještě před zahájení trestního stíhání (podání vysvětlení podezřelým dle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ), toto právo obviněného se může plně uplatnit až po zahájení trestního stíhání dle § 160 odst. 1 TŘ. Obviněný se totiž může plnohodnotně vyjádřit ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich až v situaci, kdy bude orgánem činným v trestním řízení seznámen s tím, z čeho je obviněn a jakým skutkem se měl uvedeného trestného činu dopustit.

---

⁶⁸ Šámal, P.: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 364.

Orgány činné v trestním řízení jsou ve smyslu § 33 odst. 5 TŘ povinny obviněného poučit o jeho procesních právech, a to včetně práva nevypovídat. Poučení ze strany orgánů činných v trestním řízení by mělo být v rozsahu, v jakém bude mít obviněný plnou možnost uplatnit své právo. Toto poučení by mělo zahrnovat všechna stadia trestního řízení.

Při výslechu, který vede orgán činný v trestním řízení, může dojít k situaci, kdy obviněný byl poučen ze strany vyslychajícího o tom, že nemusí vypovídat, avšak rozhodl se, že vypovídat bude. V rámci formální obhajoby je obviněný oprávněn mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby. Podle § 33 odst. 1 TŘ „*má (obviněný) právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku.*“ V této souvislosti se nabízí otázka, zda může po položení takové otázky obviněný požádat svého advokáta o radu, zda má či nemá na takto položenou otázku odpovídat. Výkladem znění ustanovení lze totiž dojít ke dvěma závěrům. První z nich je takový, že pokud zákon zakazuje pouze *jak* odpovědět, nikoli *zda* odpovědět, není možné dojít k závěru, že rada obhájce obviněnému neodpovídat na již položenou otázku je nezákonná.⁶⁹ Na druhé straně, v situaci, kdy připustíme, že toto jednání je zákonné a že obhájce může obviněnému poradit, aby neodpovídal na již položenou otázku, je velmi složité v podmínkách, v jakých výslech probíhá, zajistit, aby obhájce poskytoval obviněnému pouze radu nevypovídat a nikoli radu jak má obviněný vypovídat. Osobně se přikláním spíše k názoru, že není možné, aby se obviněný radil s obhájcem o procesním postupu ve chvíli, kdy již byla otázka položena. Obviněnému svědčí široké spektrum práv v souvislosti s právem na obhajobu a domnívám se, že ochrana práv obviněného je zajištěna již samotnou přítomností obhájce u výslechu, a není tedy důvodné nadměrně zasahovat do procesních oprávnění orgánů, které vedou vyšetřování.

Jak jsem již zmínila výše, obviněný není povinen jakkoli přispívat k objasnění věci či k dosažení účelu trestního řízení. Právo odmítnout výpověď je ústavně zaručené právo zakotvené ve čl. 40 odst. 4 Listiny. Pokud se přesto obviněný rozhodne vypovídat, nemůže být orgánem činným v trestním řízení potrestán za to, že jeho výpověď je pouze částečně pravdivá nebo že dokonce vědomě svádí orgány činné v trestním řízení na falešnou stopu.⁷⁰

---

⁶⁹ Srov. Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 37.

⁷⁰ Nejvyšší soud se ve svém rozsudku zabýval problematikou taktiky výpovědi obviněného ve vztahu k činnosti orgánů činných v trestním řízení a došel k závěru, že podání lživých informací Policii ČR

V případě, že je pachatel trestného činu vyslýchaný jako svědek ve věci jiného obviněného a uvádí nepravdivou výpověď, aby zakryl svou vinu, nemůže být orgánem činným v trestním řízení shledán odpovědným za trestný čin křivé výpovědi dle § 346 TZ, jelikož by došlo k rozporu se základní zásadou trestního řízení, a to se zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare*⁷¹ neboli zákazem sebeobviňování.⁷²

Přesto, že je obviněnému přiznáván široký okruh procesních práv, která v takovéto míře nenáleží nikomu jinému, než právě obviněnému, není taktika jeho výpovědi neomezená. Obviněný nesmí lživě obvinít z trestného činu jiného, v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, jelikož by se mohl tímto jednáním dopustit spáchání trestného činu křivého obvinění ve smyslu § 345 TZ.

S právem obviněného vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a k důkazům o nich souvisejí další práva obviněného a povinnosti orgánů činných v trestním řízení, jako je např. právo nahlížet do spisů, činit z nich poznámky a výpisy, pořizovat na své náklady kopie a další. Orgány činné v trestním řízení mají povinnost toto obviněnému umožnit, avšak existují i výjimky, ve kterých orgán činný v trestním řízení může toto právo obviněnému odepřít (např. v situacích, pokud existuje konkrétní nebezpečí ohrožení nebo zmaření výsledků přípravného řízení, nebezpečí narušení objektivnosti důkazů, bezpečnosti svědků, citlivých osobních údajů nezúčastněných osob aj.)⁷³ Z ostatních práv, která náleží obviněnému, je nutno zmínit ještě právo obviněného podávat návrhy na doplnění vyšetřování, právo zúčastnit se projednávání věci v hlavním líčení a ve veřejném zasedání a odvolání nebo právo na závěrečnou řeč.⁷⁴

---

nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu poškození cizích práv ve smyslu § 181 TZ – Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn.: 15 Tdo 574/2006 (R 21/2007 tr.).

⁷¹ § 33 odst. 1 a § 92 odst. 1 TŘ, čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny.

⁷² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 10. 1968, sp. zn.: 5 Tz 71/68, (R 25/1969 tr.).

⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2010, sp. zn.: III. ÚS 3221/09 (N 197/58 SbNU 741).

⁷⁴ Právo na závěrečnou řeč má vedle státního zástupce a obviněného také jeho obhájce. Výhodou obhajoby je, že obhájce přednáší závěrečnou řeč až po státním zástupci, a může tak reagovat na jeho závěrečnou řeč. Kratochvíl ve svém článku uvádí příklady z praxe, ve kterých dle jeho názoru došlo k porušení advokátní etiky ze strany obhájce. Zmiňuje například, že „*obhájce v závěrečné řeči blahopřál státnímu zástupci k jeho závěrečné řeči, s tím, že nemá co k tomu dodat. Ještě k závažnějšímu porušení advokátní etiky došlo v případě obhájce, který v televizi sděloval, že pokud by existoval trest smrti, byl by jeho klientovi s největší pravděpodobností uložen (jednalo se o případ, kdy soud obžalovaného odsoudil k trestu na doživotí za vraždu devítileté oběti).*“ Advokát by měl mít na paměti, že by měl vystupovat ve prospěch klienta a v závěrečné řeči uvádět pouze ty okolnosti, které jsou ve prospěch klienta. – Kratochvíl, J.: *Závěrečná řeč obhájce – nejdůležitější ústní projev advokáta*, Trestněprávní revue č. 1/2015, s. 7.

3.1.3. Právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě obviněného.

Další z procesních práv obviněného je právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě. Toto právo je výslovně zakotveno v § 33 odst. 1 TŘ větě druhé a dále v § 92 odst. 2 TŘ.

Obviněný má právo uvést okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí, a nabídnout o nich důkazy. Obviněný může toto právo realizovat v jakémkoli stádiu trestního řízení, je jen na jeho uvážení, jakou taktiku zvolí. Soud např. nemůže odmítnout obhajobu obviněného jako opožděnou, pokud byla učiněna až ve stadiu řízení před soudem a nikoli již v přípravném řízení.⁷⁵ Stejná procesní volnost obviněného platí i při podání odvolání, i v něm může obviněný uvádět nové skutečnosti a důkazy.

Mandák ve svém článku taktéž zmiňuje, že nelze dovozovat nepříznivé důsledky pro obviněného z toho, že obhajobu neuplatňuje hned v přípravném řízení, ale až (dříve či později) v řízení před soudem.⁷⁶

3.1.4. Právo činit návrhy a podávat žádosti.

Obviněný zásadně nesmí být nucen k žádné procesní aktivitě. Je pouze na jeho uvážení, zda zvolí pasivní přístup k řízení a bude jeho průběhu pouze přihlížet nebo zda zvolí aktivní cestu a bude využívat v plném rozsahu všechna práva a oprávnění, která jsou mu přiznána.

Právo obviněného činit návrhy můžeme rozdělit na návrhy na provedení důkazů (viz níže), návrhy na způsob rozhodnutí v trestním řízení a na návrhy a žádosti týkající se postupu řízení. Návrhy na způsob rozhodnutí se oproti návrhům týkajících se postupu řízení v trestním řízení vyskytují velmi ojediněle. Z textu ustanovení § 33 odst. 1 TŘ, věty druhé, která zní: „(Obviněný) může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky“ sice vyplývá právo obviněného činit návrhy, avšak nikde již není specifikováno, o jaké návrhy se jedná, jakou formou mají být ze strany obviněného uplatňovány a jakou formou o nich má orgán v trestním řízení

---

⁷⁵ Nejvyšší soud ČR ve svém Usnesení ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 87/2012 vyjádřil k právu obviněného uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě následovně: „*Jestliže se obviněný v průběhu řízení rozhodne k věci vypovídat, nelze jej tohoto práva zbavit s poukazem na to, že v předcházejícím stadiu řízení výpověď odepřel a jeho výsledek se soudu vzhledem k obsahu ostatních důkazů jeví jako nadbytečný.*“

⁷⁶ Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 28.

rozhodnout.⁷⁷

Nejvyšší soud se ve své judikatuře problémem návrhů ze strany obviněného zabýval vzhledem k možnosti zastavení trestního stíhání a dovedl tento závěr: „*Trestní řízení se řídí zásadami vyjádřenými v § 2 tr. řádu. V projednávané věci se jeví jako stěžejní zásada oficiality uvedená v odst. 4 tohoto ustanovení, podle níž orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti. Rozhodnutí o případném zastavení trestního stíhání tedy nemůže záviset na tom, jestli je podán některou ze stran trestního řízení návrh na vydání takového rozhodnutí či nikoliv, ale výlučně na tom, jsou-li objektivně dány zákonné důvody k takovému postupu.*“⁷⁸

Z citovaného textu je patrné, že Nejvyšší soud možnost podání takového návrhu ze strany obviněného nevyklučuje, ba dokonce s ním přímo počítá jako s možným uplatněním práva na obhajobu a dovozuje, že pokud je procesní stranou podán takovýto návrh, jedná se pouze o podnět adresovaný orgánu činnému v trestním řízení, u kterého záleží pouze na jeho uvážení, jak s ním naloží. O výsledku vypořádání se s námětem však soud nevydává samostatné rozhodnutí. O dva roky později se k této situaci vyjádřilo i Nejvyšší státní zastupitelství, které ve své Sbírce výkladových stanovisek uveřejnilo dne 4. 11. 2005 stanovisko s pořadovým číslem 8/2005⁷⁹, ve kterém dochází k následujícím závěrům.

Za prvé, obviněný svým jednáním realizoval své základní právo, tj. právo na obhajobu ve smyslu § 2 odst. 13 a § 33 odst. 1 TŘ, když po státním zástupci požadoval, aby splnil svou zákonnou povinnost a po náležitém posouzení věci ve smyslu § 2 odst. 5 věta první a § 2 odst. 6 TŘ rozhodl o zastavení trestního stíhání, neboť podle jeho názoru nebyly k trestnímu stíhání dány zákonné důvody.

Za druhé, stanovil povinnost státního zástupce na takováto podání vždy relevantním způsobem reagovat, jelikož státní zástupce odpovídá za zákonnost přípravného řízení, a proto takovéto podání musí být pro státního zástupce podnětem, na základě kterého je nutné posoudit důvodnost uplatněných skutečností a následně rozhodnout o dalším postupu. Rozhodnutí se však nemusí týkat pouze rozhodnutí meritorní povahy (usnesení o zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 TŘ), ale může

---

⁷⁷ Nejde o tzv. „kvalifikované“ podání, které by bylo blíže upravováno TŘ, jakým je např. opravný prostředek nebo žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu podle § 157a odst. 1 TŘ.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn.: 11 Tvo 80/2002.

⁷⁹ Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2005/stanovisko%208-2005.pdf

se též jednat např. o pokyn adresovaný policejnímu orgánu nebo o sdělení obviněnému, že státní zástupce neshledal podnět důvodným. Proti usnesení o zastavení trestního stíhání náleží obviněnému právo podat stížnost, popř. žádat, aby bylo v trestním stíhání pokračováno, a bylo tak obviněnému umožněno docílit zprošťujícího rozsudku. S návrhy na způsob rozhodnutí v trestním řízení se nejčastěji můžeme setkat ve stadiu řízení před soudem, a to konkrétně při závěrečné řeči obviněného, popř. jeho obhájce.

Návrhy a žádosti ohledně postupu řízení jsou velmi frekventovaným nástrojem procesních stran nejen v trestním řízení a rozumíme pod nimi např. žádost o konání hlavního líčení v nepřítomnosti obviněného nebo časté žádosti o navrácení lhůty.

3.1.5. Právo vyhledat důkaz, předložit důkaz, navrhnout provedení důkazu a za podmínek stanovených v trestním řádu samostatně důkazy provádět.

Kromě práva obviněného uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, svědčí obviněnému také právo vyhledat a předložit důkaz, jakož i navrhnout jeho provedení a za podmínek stanovených v trestním řádu samostatně důkaz provést.

Výše zmíněné právo obviněného je zakotveno v § 89 odst. 2 TŘ. Do tohoto ustanovení byla velkou novelou doplněna věta druhá, která posílila postavení obhajoby v trestním řízení v procesu dokazování. Ustanovení § 89 odst. 2 TŘ zní následovně: *„Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“* Postup při vyhledávání, opatřování a provádění důkazů ze strany obhajoby musí splňovat stejná kritéria, jaká jsou stanovena pro postup orgánů činných v trestním řízení. Aby bylo možné předložený důkaz v trestním řízení použít, musí být dodrženy zákonné požadavky, které jsou kladeny na postup jeho získávání.

Vyhledání důkazů obhajobou znamená zjištění jejich existence. Obhájce i obvinění jsou oprávněni pátrat po svědcích, listinách či jiných věcech nebo osobách, které mohou potvrdit nebo vyvrátit dokazovanou skutečnost. Aktivní vyhledávání důkazů obhajobou zpočátku způsobovalo spory mezi obhájci a orgány činnými v trestním řízení. Aby nedocházelo k osočování obhájců z ovlivňování svědků, bylo nutné stanovit konkrétní povinnosti při vyhledávání, předkládání a navrhování důkazů. Tyto konkrétní povinnosti vymezilo představenstvo ČAK v usnesení č. 13/2004 Věstníku ČAK ze dne 12. 10. 2004.

„Vyhledáváním důkazu podle čl. 1 se rozumí jak případy, kdy pramen důkazu není advokátovi znám a proto je třeba po něm pátrat, tak i případy, kdy mu je sice znám, ale jeho předpokládaný výsledek je třeba pro procesní účely ověřit; to se vztahuje na důkazy jakéhokoliv druhu (§ 89 odst. 2 věta první trestního řádu).“⁸⁰ Ve smyslu § 89 odst. 2 TŘ připadá v úvahu také vyhledání svědka a zjištění jeho svědecké výpovědi.

Obhájce by měl nejprve takovou osobu vhodnou formou kontaktovat (písemně, telefonicky nebo osobně) a požádat jí o sdělení relevantních informací, vztahujících se k obvinění. Takto kontaktovaná osoba by dále měla být poučena o tom, že obhájce žádá pouze pravdivé informace, bez ohledu na to, kterou procesní stranu zastupuje, a že poskytnuté informace mohou, ale nemusejí být použity jako důkaz. V souladu s usnesením ČAK č. 13/2004 Věstníku ČAK by měl obhájce o této komunikaci s kontaktovanou osobou učinit záznam, který založí do spisu.

V praxi se často obhájce setkává se situací, ve které obviněný žádá, aby byl vyslechnut svědek, který dle názoru obviněného bude vypovídat v jeho prospěch. Pokud se obhájce rozhodne takového svědka předvolat a vyslechnout, měl by si být jistý, že svědkova výpověď nepoškodí postavení obviněného. Pokud by totiž obhájce nechal předvést a vyslechnout svědka, který by do trestního řízení vnesl další důkazy, svědčící v neprospěch obviněného, mohl by se obhájce dopustit porušení ustanovení § 41 odst. 1 TŘ, vedoucí k založení jeho kárné odpovědnosti.⁸¹ Obhájce je tedy oprávněn navrhnout jen takové důkazy, jejichž výsledek může natolik předvídat, aby si byl jist, že klientovo postavení nepoškodí.⁸² Pokud ze skutečností uvedených kontaktovanou osobou vyplyne cokoli, co by mohlo být orgány činnými v trestním řízení použito jako důkaz proti obviněnému, nesmí obhájce navrhnout výsledek této osoby. *„Rozmluva obhájce s vyhledanou osobou není důvodem pro vznik jakýchkoliv pochybností o ovlivnění potenciálního svědka, protože se jedná o samozřejmou a v zájmu obviněného také nezbytnou přípravu obhajoby obviněného.“⁸³*

Obhajoba může dále důkaz předložit, a to např. ve formě znaleckého posudku. I zde však platí, že obhájce nemůže předložit znalecký posudek, pokud z něj plynou skutečnosti, které jsou v neprospěch obviněného. Dále je možné předkládat listiny, zvukové, obrazové či jiné záznamy, které zachycují dokazované skutečnosti a které svědčí

⁸⁰ Znění čl. 2 Usnesení č. 13/2004 Věstníku ČAK ze dne 12. 10. 2004, dostupné také zde: http://www.cak.cz/assets/files/430/23_PPA_2005_CZ_33.pdf

⁸¹ Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 372.

⁸² Štěpán, J.: *Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první)*, Bulletin advokacie č. 11-12/2001, str. 58.

⁸³ Vantuch, P.: *Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení?*, Bulletin advokacie č. 7-8/2013, str. 31.

ve prospěch obviněného.⁸⁴ Pokud se však jedná např. o zvukový záznam, který byl pořízen bez souhlasu osoby, která je na něm zachycena, je možné jej použít jako důkaz, avšak je nezbytné jej posuzovat s ohledem na respektování základních osobnostních práv člověka.⁸⁵ Navrhnout provedení důkazu může obhajoba kdykoliv v průběhu trestního řízení, a to důkazu, který vyhledala a prověřila.⁸⁶

Provádění důkazů je primárně svěřeno orgánům činným v trestním řízení. Existuje však výjimka zakotvená v § 215 odst. 2 TR, který umožňuje i obhajobě provést důkaz, a to zejména výslech svědka nebo znalce. Právo provést výslech je však vždy přiznáno pouze jedné straně a druhá strana je oprávněna pokládat pouze doplňující otázky, čímž je porušena zásada rovnosti stran při dokazování. „*Koncepčně vhodnější by bylo připuštění střídavého výslechu obou stran.*“⁸⁷

K problematice provádění navrhovaných důkazů se vyjádřil Ústavní soud následovně: *V rámci procesu hodnocení důkazů je pak obecný soud povinen hodnotit každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemných souvislostech; v případě zamítnutí návrhu na provedení důkazu je pak nezbytné, aby obecný soud svoje rozhodnutí ve všech souvislostech rovněž řádně odůvodnil.*“⁸⁸

Ústavní soud se taktéž vyjádřil k situaci, ve které orgány činné v trestním řízení preferovaly pouze určité důkazy a docházelo tak k jakémusi předběžnému hodnocení důkazů. „*Současná právní úprava vyšetřování, stejně jako úprava řízení před obecnými soudy, nezná institut předběžného posuzování (hodnocení) důkazů, a proto není v pravomoci kteréhokoli orgánu činného v trestním řízení provádět podle vlastních kritérií předběžnou selekci (nabízených) důkazů a upravovat tak důkazní situaci podle vlastní úvahy a volby, příp. z daných důkazů a priori preferovat ty, které potvrzují zvolenou skutkovou verzi.*“⁸⁹

Orgány činné v trestním řízení by se měly při posuzování, zda navržený důkaz prověří či neprověří, řídit zejména tím, že „*skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.*“⁹⁰

---

⁸⁴ *Ibid.*, str. 30.

⁸⁵ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn.: 5 Tdo 459/2007 (R 7/2008 tr.).

⁸⁶ Vantuch, P.: *Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení?*, Bulletin advokacie č. 7-8/2013, str. 32.

⁸⁷ Jelínek J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 936.

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn.: I.ÚS 566/03 (N 104/34 SbNU 99), srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. I.ÚS 118/09 (N 254/55 SbNU 455).

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 4.10.2001, sp. zn.: III.ÚS 617/2000 (N 143/24 SbNU 27).

⁹⁰ Srov. § 89 odst. 2 věta třetí TR.

3.1.6. Právo podávat opravné prostředky.

Aby byla zajištěna zákonnost trestního řízení, svědčí obviněnému také právo podávat opravné prostředky, a to jak prostředky řádné (odvolání, stížnost, odpor), tak i mimořádné (dovolání, návrh na obnovu řízení). Obviněný se opravnými prostředky může domáhat pouze příznivějšího rozhodnutí, což znamená, že obviněný např. nemůže podat stížnost na usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu uvedeného v § 171 odst. 1 písm. a) TŘ – je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se řízení vede.

Zvláštním případem jak se obviněný může domáhat zachování svých práv, je kromě opravných prostředků také žádost obviněného podle § 157a TŘ. Obviněný se touto žádostí může domáhat přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, a to kdykoli v průběhu přípravného řízení.⁹¹

3.2. Formální obhajoba

Formální obhajoba zahrnuje právo obviněného mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby. Toto základní právo je součástí samotné zásady zajištění práva na obhajobu ve smyslu § 2 odst. 13 TŘ, která říká, že: *„Ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.“*

Právo obviněného zvolit si obhájce je tedy ještě doplněno povinností orgánů činných v trestním řízení ho o tomto právu poučit a umožnit jeho realizaci. Právo na svobodou volbu advokáta upravuje také ZA⁹² (více viz kapitola 4.1.). Toto právo, které svědčí obviněnému, je pro trestní řízení velmi důležité, neboť umožňuje obviněnému, aby se před orgány činnými v trestním řízení kvalifikovaně hájil, přestože sám nemá potřebné právní znalosti. Pouze advokát, který je znalý práva a způsobu obhajoby, může obviněnému zajistit plné využití jeho procesních práv garantovaných trestním řádem a může mu též pomoci s vhodnou taktikou provádění obhajoby.

Trestní řád vymezuje postavení obhájce v pátém oddílu hlavy druhé.⁹³ Obhájcem může být v českém trestním řízení pouze advokát zapsaný v seznamu advokátů vedeném

---

⁹¹ V situacích, kdy obviněnému nesvědčí právo podat stížnost nebo v situaci, kdy je rozhodováno opatřením (zadržení obviněného, přibrání znalce, ustanovení obhájce, aj.).

⁹² „Každý má právo na svobodnou volbu advokáta.“ - § 2a ZA.

⁹³ § 35-41 TŘ.

ČAK (§ 4 ZA).⁹⁴ ZA dále stanoví požadavky, které musí advokát splňovat, aby mohl vykonávat advokacii.

Obhájce se v řízení může nechat zastoupit jiným advokátem, zaměstnancem advokáta, popř. advokátním koncipientem (§ 26 odst. 1 ZA, § 35 odst. 1 věta druhá TŘ). V situaci, kdy tak advokát učiní a nechá se zastoupit zástupcem, vzniká otázka, zda obviněný může trvat na výlučném zastoupení zvoleným nebo ustanoveným advokátem či zda se musí podřídit advokátovým rozhodnutím nechat se zastoupit. Názory na tuto problematiku se liší. Zatímco Jelínek a Uhlířová připouštějí, že v případě, ve kterém se obviněný dožaduje být zastoupen výlučně zvoleným nebo ustanoveným advokátem, nelze provést substituci (kromě nevyhnutelných případů jako je nemoc či úraz, apod.)⁹⁵, Mandák se ve svém článku vyjadřuje ve smyslu, že substituce je ve kterékoliv trestní věci přípustná (kromě zastoupení před Ústavním soudem).⁹⁶ Mandák dále uvádí, že není v silách obhájce, aby se účastnil každého procesního úkonu, a jako důvod ospravedlnění substituce zmiňuje kromě nemoci také časovou kolizi, aj. Autoři se však shodují na tom, že substituce ze zákona obecně přípustná je, a že obhájce by měl učinit vše co po něm lze reálně požadovat, aby vyhověl přání klienta.

Vedle substituce jiným advokátem, přichází v úvahu též substituce advokátním koncipientem ve smyslu § 35 odst. 1 věta druhá TŘ (s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před vrchním soudem a Nejvyšším soudem). Zde se jeví jako problematičtější otázka rozsahu zastoupení. Znění zákona hovoří v případě advokátního koncipienta o zastoupení pro „*jednotlivé úkony*“ (§ 35 odst. 1 věta druhá TŘ). Názory odborné veřejnosti se však v nahlížení na tuto problematiku rozcházejí. Zatímco jedna strana tvrdí, že je nepřipustné zmocnit obhájce pro výkon celé obhajoby⁹⁷, druhá strana tuto možnost nevyklučuje.

K otázce zastoupení advokáta advokátním koncipientem se vyjádřil tajemník ČAK JUDr. Ladislav Krym tak, že žádný předpis neukládá advokátovi povinnost provádět obhajobu výlučně osobně, a není tak stanoven ani klíč k poměru, v jakém by měla být obhajoba vykonávána osobně nebo v zastoupení koncipientem. Obhajoba by však měla být, ať už v substituci či nikoli, vykonávána vždy řádně, úplně, svědomitě a s náležitou

---

⁹⁴ K historickému vývoji § 35 odst. 1 TŘ srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 81 a násl.

⁹⁵ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 85 a násl.

⁹⁶ Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 32.

⁹⁷ Vydra, J.: *K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem*, Bulletin advokacie č. 10/2004, str. 43.

odbornou péčí.⁹⁸ Tichý poté tuto úvahu rozšiřuje o myšlenku, kdo v případě substituce reálně vykonává obhajobu, a to následovně: „*V této souvislosti je ovšem nezbytné zdůraznit, že obhajobu, bez ohledu na rozsah zmocnění, (nikdy) nevykonává advokátní koncipient, ale stále soudem ustanovený či klientem přímo zplnomocněný advokát, neboť koncipient jedná vždy jako jeho zástupce (substitut), tedy jménem advokáta a též na jeho zodpovědnost; přitom je samozřejmě povinen počínat si tak, jak mu ukládají právní a stavovské předpisy a zejména též pokyny advokáta, ve vztahu k němuž je odpovědný za „kvalitu odvedené práce“.* Obhajobu proto i za situace, kdy se převážné části či dokonce všech jejích jednotlivých úkonů fakticky účastní, resp. je provádí advokátní koncipient, vykonává advokát, který jej k tomu, v rámci svého pověření, řádně zmocnil. To odpovídá jednak a především povaze institutu zastoupení jako takového, nicméně lze poukázat také na aspekt pracovněprávní, neboť advokátní koncipient je zaměstnancem advokáta a při „realizaci“ úkonů obhajoby tak pokaždé vystupuje.“⁹⁹¹⁰⁰ Osobně se domnívám, že by se obhájci měli při provádění substituce držet smyslu § 35 odst. 1 TŘ, ze kterého bezpochyby vyplývá, že advokátní koncipient nemá potřebné zkušenosti na vykonávání obhajoby v závažných a složitých případech, a proto je obhajoba v těchto případech svěřena výhradně advokátovi. Tento závěr lze dle mého názoru poté aplikovat i na to, zda je vhodné, aby advokátní koncipient vykonával v trestním řízení celou obhajobu. Ztotožňuji se s názorem, ke kterému docházejí Jelínek a Uhlířová, tj. že není možné, aby advokát zmocnil advokátního koncipienta k provádění celého trestního řízení.¹⁰¹

Právo obviněného mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby zahrnuje také právo obviněného, aby mu byl obhájce ustanoven. Ustanovení obhájce se blíže věnuji v kapitole 4.2. této práce.

Aby mohl obhájce využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co pokládá za prospěšné, tak jak stanovuje § 16 odst. 2 ZA, je třeba zajistit jeho právo na účast u procesních (vyšetřovacích) úkonů. Podle § 165 odst. 2 TŘ je „*obhájce již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit.*“ Právo obhajoby účastnit se vyšetřovacích úkonů je tedy navázáno na jejich procesní důležitost a vztahuje se zejména

---

⁹⁸ Krym, L.: *Odpověď na dotaz: Může ustanovený obhájce pověřit zaměstnaného koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale i celou obhajobou?* Bulletin advokacie č. 5/2004, str. 71.

⁹⁹ Tichý, J.: *Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě.* Bulletin advokacie č. 2/2005, str.64-65.

¹⁰⁰ K podrobnému rozboru judikatury srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 88-97.

¹⁰¹ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 90.

na výslech obviněného, svědků, znalců, provádění konfrontace, rekonstrukce, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě.¹⁰² Obhájce je povinen oznámit orgánům činným v trestním řízení, že chce být vyrozuměn o konání těchto úkonů a orgány činné v trestním řízení jsou poté povinny obhajobu včas vyrozumět o čase a místě konání takového úkonu a jeho povaze, nejde-li o neodkladný úkon.¹⁰³ Pokud však obhájce toto oznámení neučiní, „ze zásady ofiiciality zakotvené v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu nelze vyvodit povinnost orgánů činných v trestním řízení kompenzovat při každé příležitosti pasivitu profesionálního obhájce a nahrazovat ji vlastní aktivitou ve prospěch obviněného.“¹⁰⁴

Jelínek a Uhlířová vymezují několik důvodů, proč je účast obhájce u vyšetřovacích úkonů důležitá:

- a) Přítomnost obhájce objektivizuje provedení důkazu.
- b) Přítomnost obhájce vyrovnává nerovnovážnost stran, i když v předsoudním stadiu trestního řízení nikdy nemůže dojít k rovnoprávnosti stran.
- c) Vyslýchající orgán je povinen udělit po ukončení výsledku slovo obhájci, pokud o to požádá, a ten může klást vyslýchaným osobám otázky. V případě neudělení slova přes výslovnou žádost obhájce by se jednalo o zkrácení práva na obhajobu.
- d) Obhájce na základě bezprostředního poznávání prováděných důkazů může efektivněji formovat taktiku obhajoby.¹⁰⁵

V praxi se obhájce nejčastěji účastní výsledku obviněného a výsledku svědka. S ohledem na výše uvedené je však třeba mít na paměti, že v případě výsledku svědka je možné v hlavním líčení pouze přečíst protokol o výpovědi svědka z přípravného řízení, pokud byla obhajobě dána možnost účastnit se tohoto úkonu a klást vyslýchanému dotazy podle § 211 odst. 3 písm. a). Je tedy na uvážení obhajoby, zda se takového výsledku zúčastní či zda podstoupí riziko, že v řízení před soudem již nebude moci klást svědkovi otázky.¹⁰⁶

Právo radit se s obhájcem upravuje taktéž § 33 odst. 1 TŘ, který říká, že obviněný se může s obhájcem radit během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení, může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných

¹⁰² Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 233.

¹⁰³ K problematice neodkladných úkonů srov. Mandák, V.: *Neodkladné vyšetřovací úkony a obhajoba*, Bulletin advokacie říjen-prosinec 1981, str. 4-22 In: Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 235.

¹⁰⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2004, sp. zn.: II. ÚS 626/02 (U 9/32 SbNU 507).

¹⁰⁵ Srov. Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 234 a Čopko, P., *Obhajoba obhajcom v prípravnom konaní – jej význam a niektoré aspekty*, Acta Iuridica Cassoviensia, 21, Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 1998, str. 178.

¹⁰⁶ Štěpán, J.: *Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první)*, Bulletin advokacie č. 11-12/2001, str. 57.

úkonů přípravného řízení (viz výše). Je-li obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. K problematice odpovědi na již položenou otázku jsem se zmínila již v podkapitole 3.1.2. této práce.

S právem obviněného mít obhájce a dalšími právy z toho plynoucími je spojeno taktéž právo na bezplatnou právní pomoc, zakotvené v § 33 odst. 2 TŘ – „*Osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu.*“ Co se týká přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu, judikatura došla k závěru, že jediným významným hlediskem při posuzování nároku je existence zjištění o úplné nebo částečné neschopnosti obviněného hradit náklady obhajoby. Nelze se tak dovolávat např. porušení dobrých mravů z důvodu, že si obviněný způsobil náklady na obhajobu sám, jelikož při páchání trestní činnosti dochází vždy k porušování dobrých mravů.¹⁰⁷ Takovýto výklad by znemožňoval využití institutu bezplatné obhajoby, který byl do trestního řádu zakotven proto, aby umožnil kvalifikované zastoupení i obviněným, kteří si nemohou obhájce z finančních důvodů dovolit, a naplnil tak požadavek vyplývající z čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, který přiznává obviněnému právo na poskytnutí bezplatné obhajoby, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.¹⁰⁸

3. 3. Povinnosti orgánů činných v trestním řízení

Třetí složku zásady zajištění práva na obhajobu tvoří právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení určitý postup. Císařová řadí toto právo pod obhajobu materiální¹⁰⁹, zatímco Jelínek jej považuje za samostatné právo, stojící vedle materiální i formální obhajoby.¹¹⁰ K tomu, aby mohl obviněný efektivně uplatňovat všechna svá práva při realizaci obhajoby v trestním řízení, je zapotřebí, aby existovala i povinnost určité součinnosti druhé strany v řízení, která by zaručovala efektivní fungování obhajoby. Toto právo obviněného je zakotveno v TŘ již v základních zásadách trestního řízení.

Obviněný je tedy ve smyslu zachování práva na obhajobu oprávněn požadovat od orgánů činných v trestním řízení, aby zejména:

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2011, sp. zn.: 11 Tz 49/2011 (R 2/2013 tr.).

¹⁰⁸ K problematice okamžiku vzniku nároku na bezplatnou obhajobu srov. Vicherek, R.: *Bezplatná obhajoba - okamžik vzniku nároku*, Trestněprávní revue č. 10/2015, s. 225.

¹⁰⁹ Srov. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 94.

¹¹⁰ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 240.

- a) postupovaly v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v TŘ a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí,¹¹¹
- b) objasňovaly způsobem uvedeným v TŘ i bez návrhu stran stejně pečlivě i okolnosti svědčící ve prospěch obviněného a prováděly v tomto směru důkazy,
- c) ve všech stádiích trestního řízení poskytly obviněnému poučení o právech umožňujících mu jeho plné uplatnění obhajoby.

Tato oprávnění svědčí na jedné straně obviněnému jako právo, na druhé straně se však stávají povinností orgánů činných v trestním řízení, vyplývající ze zásady presumpce nevinny, zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy.¹¹² Pokud by tato vázanost práv a povinností proti sobě neexistovala, bylo by právo na obhajobu prakticky nevymahatelné.

Jak jsem již zmínila výše, tyto tři složky tvoří nedílný celek práva na obhajobu a ve svém souhrnu tvoří jeho podstatu. V případě, že je obviněnému přiznáno právo na uplatňování pouze některé z nich, nemůžeme mluvit o plném uplatnění práv na obhajobu, a dochází tak k popření základního práva obviněného v trestním řízení a v důsledku i k popření spravedlivého procesu, jehož nedílnou součástí právo na obhajobu bezpochyby je.

---

¹¹¹ Ustanovení § 2 odst. 5 TŘ.

¹¹² Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 185-186, obdobně též Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 194.

4. Status obhájce podle vzniku jeho mandátu

Obviněnému je v trestním řízení dána v první řadě vždy možnost zvolit si jakým způsobem bude uplatňovat své právo na obhajobu. První složkou práva na obhajobu je tzv. materiální obhajoba (viz kapitola 3.1.). Jedním ze základních práv, které materiální obhajoba zahrnuje je právo obviněného hájit se sám. Obviněný má tedy možnost rozhodnout se, zda bude svou obhajobu vykonávat sám či za pomoci jiné osoby, kterou k takovému výkonu zplnomocní. Pokud se však rozhodne k výkonu obhajoby pouze svépomocí, bez zplnomocněného zástupce, orgány činné v trestním řízení musí toto jeho rozhodnutí respektovat. Výjimku v tomto případě představuje pouze institut nutné obhajoby, který obviněnému neumožňuje, aby obhajoval sám sebe a obviněný je tak nucen obhájce zvolit. Pokud tak neučiní, bude mu obhájce ustanoven soudem. Institutem nutné obhajoby se podrobněji zabývám v páté kapitole.

Oproti materiální obhajobě, která se zaměřuje na právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, poskytuje formální obhajoba prostřednictvím obhájce kvalifikovanější ochranu práv obviněného. V rámci formální obhajoby náleží obviněnému především právo zvolit si obhájce, ale i právo obviněného na to, aby mu byl obhájce ustanoven.

4.1. Zvolený obhájce

Základním právem obviněného, které je upraveno jak na mezinárodní, tak i na ústavní úrovni, je právo obviněného zvolit si obhájce. Listina v čl. 40 odst. 3 stanoví: „*Jestliže si (obviněný) obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem.*“ Z textu tak jasně vyplývá přednost zvoleného obhájce před obhájcem ustanoveným soudem nebo určeným ČAK.

V českém trestním řádu představuje tzv. formální obhajobu obviněného ustanovení § 33 odst. 1 TŘ ve spojení s § 2 odst. 3 TŘ. Volba obhájce je ponechána zcela na uvážení obviněného. Zvolený obhájce musí pouze splňovat požadavky, které na výkon obhájce v trestním řízení klade trestní řád, zejména § 35 TŘ ve spojení se stavovskými předpisy, konkrétně se ZA. Další požadavky však na volbu advokáta kladeny nejsou.

Otázce, kdy je vhodné, aby si obviněný zvolil obhájce, se Vantuch věnuje ve své monografii, ve které zmiňuje, že není možné stanovit nejvhodnější okamžik pro zvolení

obhájce, jelikož tato volba závisí na mnoha okolnostech.¹¹³ Vantuch popisuje situace, ve kterých si obviněný nejčastěji volí obhájce a vyjmenovává zlomové okamžiky, ve vztahu ke kterým si obviněný uvědomuje potřebu zajištění profesionální obhajoby. Takovými okamžiky jsou např. zahájení trestního stíhání, podání obžaloby státním zástupcem nebo dokonce až meritorní rozhodnutí. Otázka volby obhájce je totiž, až na pár případů nutné obhajoby, zcela závislá na rozhodnutí obviněného, který se v průběhu trestního řízení může hájit i sám. Jak však již naznačil ve svém díle Vantuch, osobní nekvalifikovaná obhajoba může obviněnému přinést zbytečné komplikace, kterým by se zvolením profesionála, advokáta, vyhnul. Takovými komplikacemi může být např. nepožádání policejního orgánu o pořizování průpisů protokolů, což způsobí neinformovanost obviněného v průběhu řízení nebo nevyužití možnosti prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění před podáním obžaloby státním zástupcem, což způsobí následnou nemožnost namítat porušení procesních předpisů v přípravném řízení, aj.¹¹⁴

Český trestní řád uvádí volbu obhájce vždy jako první možnost a až poté zmiňuje situace, ve kterých bude obhájce v případě, že si jej obviněný nezvolí, ustanoven. Vztah mezi obhájcem a obviněným je upraven smlouvou o poskytování právních služeb, kterou mezi sebou uzavírají obhájce a obviněný. Jedná se o smlouvu příkazního typu, avšak z velké části modifikovanou právě konkrétními ustanoveními ZA. Tato smlouva, uzavřená mezi obhájcem a obviněným, představuje právní důvod vzniku zastoupení, její forma bývá zpravidla písemná, avšak výjimkou není ani konkludentní uzavření. V praxi se však doporučuje smlouvu i poskytování právních služeb sepsat v písemné podobě a upravit v ní podrobnosti ohledně výkonu zastupování¹¹⁵, otázky odměny a náhrady hotových výdajů, a to zejména v situaci, pokud advokát účtuje vykonanou činnost na základě smluvní odměny.¹¹⁶

---

¹¹³ Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010 str. 94 – 100.

¹¹⁴ *Ibid.*, str. 94 – 100.

¹¹⁵ Při zastoupení advokáta substitutem vznikají v praxi problémy mezi obhájcem a obviněným, plynoucí z požadavku obviněného, aby se úkonu účastnil zvolený obhájce, nikoli jeho substitut, a to i přesto, že smlouva o poskytování právních služeb mezi obhájcem a obviněným toto zastoupení umožňuje a obviněný s tím byl seznámen. Nejvyšší soud se ve svém usnesení ze dne 18. 1. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1454/2011 (R 6/2013) vyjádřil k problematice substituce následovně: „*Obsahuje-li plná moc udělená zvolenému obhájci (§ 37 tr. ř.) oprávnění, že se tento obhájce v trestním řízení vedeném proti obviněnému může dát zastoupit jiným advokátem, je takový projev vůle v souladu s ustanovením § 26 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. Jestliže se zvolený obhájce nemůže zúčastnit nařizovaného hlavního líčení nebo veřejného zasedání a nechá se zastoupit jiným advokátem, nejde o porušení práva na obhajobu a soud není povinen takové jednání odročit.*“

¹¹⁶ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 133.

Advokát je však ve smyslu § 18 ZA oprávněn poskytnutí právních služeb také odmítnout (pokud nebyl ustanoven či určen ČAK) a z ustanovení § 19 ZA mu plyne dokonce povinnost tak učinit.

V případě, že obhájce obhajobu přijme, obviněný musí dát orgánům činným v trestním řízení na vědomí, že je v trestním řízení zastoupen a kým. To se děje předložením plné moci, která je považována za jednostranné právní jednání, kterým obviněný dává třetím osobám najevo určitou skutečnost, v tomto případě skutečnost, že je zastoupen právním zástupcem.¹¹⁷ Plná moc se již zakládá do spisu a ve většině případů obsahuje rozsah zmocnění, popř. souhlas obviněného se substitucí obhájce.¹¹⁸

Kromě obviněného mají možnost zvolit obviněnému obhájce také *jiné osoby s obhajovacími právy* (viz kapitola 2.3.). Trestní řád v ustanovení § 37 odst. 1 určuje, že na prvním místě existuje právo obviněného zvolit si obhájce sám. Pokud tak obviněný neučiní, může mu obhájce zvolit jeho zákonný zástupce (má-li takového). Nezevolí-li jej ani zákonný zástupce, přicházejí na řadu osoby blízké obviněnému, a to konkrétně příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh nebo zúčastněná osoba. Všechny tyto osoby mohou obviněnému zvolit obhájci i proti jeho vůli, avšak pouze v případě jeho omezené svéprávnosti. Analogická je úprava ZSVM při volbě obhájce obviněným mladistvým.¹¹⁹

Císařová výslovně uvádí, že obhájce, který je zvolen zákonným zástupcem má přednost před obhájcem, kterého zvolí jiné osoby.¹²⁰ Pokud se tedy zákonnému zástupci nelíbí osoba obhájce, který byl zvolen jinými osobami s obhajovacími právy, může obviněnému zvolit jiného obhájce, a tento bude mít přednost před původně zvoleným. Přes všechna práva těchto osob, je to vždy obviněný, komu svědčí v procesu volby obhájce poslední slovo, a který může jemu zvoleného obhájce jinou osobou nahradit svou vlastní volbou. Obviněný však také nese odpovědnost za takovouto volbu a její důsledky.¹²¹

---

¹¹⁷ Na jednostrannosti právního jednání nic nemění ani skutečnost, že druhá strana je povinna zplnomocnění přijmout.

¹¹⁸ Účinky úkonu obviněného, jímž si zvolil obhájce k výkonu obhajoby v trestním řízení, nastávají vůči příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, u kterého se právě vede trestní řízení, okamžikem, kdy mu obviněný nebo jím zvolený obhájce předložil plnou moc udělenou k výkonu obhajoby v trestním řízení. Přitom nezáleží na okolnosti, kdy byla mezi obviněným a jeho obhájcem uzavřena smlouva o poskytování právních služeb, ani kdy orgán činný v trestním řízení založil písemné vyhotovení plné moci do trestního spisu. - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn.: 4 Tz 41/2009 (R 51/2010).

¹¹⁹ Přesto, že ve výčtu § 44 odst. 2 ZSVM není zahrnut „partner“ ve smyslu zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, Jelínek se domnívá, že lze postupovat analogicky dle § 37 odst. 1 TR, jelikož se jedná o analogii ve prospěch mladistvého – viz Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 137.

¹²⁰ Císařová, D. *Obhájce v československém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1966, str. 23.

¹²¹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123).

Povinnosti původně zvoleného obhájce vykonávat obhajobu až do doby převzetí obhajoby nově zvoleným obhájcem upravuje § 37 odst. 2 TŘ.¹²² Pro zajištění plynulého přechodu práv z původního obhájce na obhájce nově zvoleného ukládá § 20 odst. 6 ZA další povinnosti původnímu obhájci, a to konkrétně povinnost činit po dobu 15 dnů od zániku smlouvy o poskytování právních služeb veškeré neodkladné úkony tak, aby klient (obviněný) neutrpěl na svých právech nebo oprávněných zájmech újmu. Této povinnosti může původního obhájce zprostit pouze obviněný, když obhájci sdělí, že na splnění této povinnosti netrvá.

4.1.1. Pluralita obhájců

Již v předchozí kapitole jsem zmínila situaci, ve které se na výkonu obhajoby může podílet více než jeden advokát. Jednalo se o substituční zastoupení, při kterém obhájce může využít zastoupení své osoby jiným obhájcem. V této situaci se na výkonu obhajoby teoreticky podílí více než jeden obhájce, avšak procesně se jedná pouze o jednoho přímého obhájce, na jehož pokyn substitut jedná.

Oproti substitučnímu zastoupení jsou však pluralitou obhájců míněny případy, kdy „*obviněný v jednom proti němu vedeném trestním řízení udělil plnou moc dvěma nebo více obhájcům a kdy každý z nich na základě toho disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi, od postavení toho druhého obhájce neodvozenými.*“¹²³ Pluralitou obhájců se trestní řád zabývá v jednom jediném ustanovení § 37 odst. 3, který byl do trestního řádu zakotven velkou novelou. Do té doby nebylo zcela jasné, zda může mít obviněný v téže věci více obhájců. Do roku 2002 byla pluralita obhájců řešena pouze judikaturou soudů, a to především judikátem Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, který výslovně stanovil, že „*obhajoba obviněného v průběhu celého trestního stíhání dvěma či více obhájci - na rozdíl od zastoupení ve věcech občanskoprávních - není zákonem vyloučena.*“¹²⁴ Ústavní soud se vyjadřoval k případu, ve kterém šlo o vyřešení otázky lhůty k podání opravného prostředku v situaci, kdy je doručováno oběma zvoleným obhájcům. Závěrem tohoto řízení bylo, že ve věci nelze rozhodnout dříve než uplyne lhůta

---

¹²² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, sněmovní tisk č. 785/0, 3. volební období, 1998-2002: „*Pokud advokát převezme obhajobu v řízení, ve kterém je již obhájce činný, měl by v plném rozsahu vstoupit do jeho práv a plynule na výkon předchozí obhajoby navázat. Změna obhájce by neměla být důvodem pro odvolání již nařízených úkonů, o kterých jsou řádně vyzooměni obviněný i dosavadní obhájce.*“

¹²³ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 142.

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98 (N 146/20 SbNU 49)

k podání stížnosti i druhému obhájci, jinak by došlo k zásahu do práv na obhajobu obviněného a práva na soudní ochranu.¹²⁵

V jiném případě Ústavní soud došel k závěru, že bylo porušeno právo na obhajobu, jelikož o veřejném zasedání byl vyrozuměn pouze jeden z obhájců obviněného a došlo k vynucenému ustanovení třetího obhájce ze strany soudu, přesto, že obhajobu již vykonávali dva obhájci, které si obviněný sám zvolil. Ústavní soud odkázal na svoji předchozí judikaturu, ve které odůvodňuje proč obecný soud nemůže zasahovat do obhajoby vykonávané zvoleným obhájcem, i když o ní má, někdy i důvodné, pochybnosti.¹²⁶

Z výše uvedeného též plyne, že pluralita obhájců je přípustná pouze v případě zvolených obhájců (v souladu s umístěním § 37 odst. 3 TŘ v systematicke trestního řádu), nikoli v případě obhájců ustanovených či dokonce určených. Co se týká osob, které mohou zvolit dalšího obhájce, Mandák vedle obviněného přiznává tuto možnost i oprávněným osobám blízkým, které však tak mohou učinit pouze se souhlasem obviněného (bez souhlasu pouze pokud by byl obviněný omezen na svéprávnosti), a to na základě analogie k ustanovení § 37 odst. 1 TŘ.¹²⁷

Ačkoli trestní řád od roku 2002 obsahuje § 37 odst. 3 TŘ, nedá se říci, že by byla problematika plurality obhájců rozpracována vyčerpávajícím způsobem a zahrnuta do zákonné úpravy. Tato situace „nepřispívá ani k právní jistotě obviněného o skutečném dosahu jeho procesních práv.“¹²⁸ Zmíněné ustanovení totiž upravuje pouze situace, jakým způsobem mají být obhájci vyrozumíváni a jak jim má být doručováno.

Institut plurality obhájců je obecně považován za přínosný, zejména v komplikovaných trestních věcech. Praktickými aspekty takovéto obhajoby se zabýval zejména Mandák, a to ještě v době, kdy trestní řád neobsahoval ustanovení § 37 odst. 3.¹²⁹

Po zavedení tohoto institutu do trestního řádu Mandák ve svém článku vyjmenovává důvody vhodnosti institutu plurality obhájců, tj. co může takto „posílená“

---

¹²⁵ „Obhajoba je dovršena teprve tehdy, je-li dána příležitost (možnost) k jejímu uplatnění všem obhájcům, kteří se na obhajobě obviněného podílejí, přičemž pokud jde (pro ten který procesní úkon) o zákonem stanovené lhůty, ty - z procesní pozice obviněného - jsou naplněny okamžikem, kdy proběhnou vůči všem procesně oprávněným včetně obviněného samotného.“ - viz. náleží Ústavního soudu ze dne 4.6.1998, sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119).

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98, (N 146/20 SbNU 49).

¹²⁷ Mandák, V.: *K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného*, Trestněprávní revue č. 1/2006, str. 31.

¹²⁸ Jelínek, J.: Pluralita obhájců a problémy s ní spojené. In Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k narozeninám. Vanduchová, Marie, Hořák, Jaromír (ed.). 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011., str. 163-164.

¹²⁹ Mandák, V.: *Obhajoba obviněného více obhájci-některá praktická hlediska*, Bulletin advokacie č. 1/1990, str. 24-29.

obhajoba obviněnému přinést. Mandák v první řadě zdůrazňuje, že „*Právo na větší počet obhájců nelze nikterak omezovat, soud nemůže žádného z více obhájců jen z tohoto důvodu vyloučit, např. s odvoláním na nadbytečnost či na důvody procesní ekonomie.*“¹³⁰ Je tedy pouze na obviněném zda se pro více obhájců rozhodne, přičemž musí počítat s tím, že náklady na obhajobu vzrostou. Obvyklým důvodem pro přibrání dalšího obhájce je situace, ve které je obviněný v rámci jednoho trestního řízení stíhán pro několik skutků různé právní kvalifikace a usoudí, že každá tato kvalifikace vyžaduje hlubší znalosti dané problematiky. Proto přibere dalšího obhájce se specializací na konkrétní skutek, pro který se trestní řízení vede. Dále může být důvodem pro přibrání dalšího obhájce také značná komplikovanost případu, která se vyznačuje vyšší časovou náročností, a je tedy nutné efektivně rozdělit jednotlivé úkoly mezi obhájce. Přibrání dalšího obhájce může obviněnému ve svém důsledku přinášet vyšší jistotu, že nebude v rámci výkonu obhajoby nic opomenuto. Důvodů tedy může být nespočet a každé přibrání obhájce může mít své klady, ale i zápory.

Mandák dále vyjmenovává obecné klady plurality obhájců, a to zejména předpoklad větší kvality obhajoby, širší možnost (i povinnost) vzájemných konzultací, rozdělení úkolů, zmnožené časové možnosti, aj.¹³¹ Jako nevýhodu vnímám situaci, ve které si obviněný zvolí dva obhájce, kteří nebudou schopni efektivně spolupracovat a nebudou fungovat jako tým. V tom případě se může stát, že obviněný přibráním druhého obhájce neposílí svou obhajobu, ale právě naopak. Je tedy důležité, aby zvolení obhájci kooperovali tak, aby obviněnému neupírali jeho právo na obhajobu a vždy jednali v souladu se zákony, ale také v souladu se stavovskými předpisy.

V praxi obhajoba více obhájci probíhá tak, že obviněný je povinen oznámit orgánu činném v trestním řízení, kterého z obhájců zmocňuje k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení ve smyslu § 37 odst. 3 TŘ. Pokud tak neučiní, předseda senátu, popř. státní zástupce v přípravném řízení, takového obhájce určí sám a rozhodnutí oznámí všem zvoleným obhájcům. Každý ze zvolených obhájců má samostatné procesní postavení a práva a povinnosti plynoucí mu z ustanovení § 41 TŘ.

Přesto, že je institut plurality obhájců obecně přijímán pozitivně, zaznívá na jeho úpravu dle mého názoru oprávněná kritika. Jelínek ve svém komentáři k trestnímu řádu výslovně zmiňuje, že „*chybí výslovné ustanovení o tom, že práva a povinnosti podle*

---

¹³⁰ Mandák, V.: *K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného*, Trestněprávní revue č. 1/2006, str. 30.

¹³¹ *Ibid.*, str 30.

*trestního řádu náleží všem obhájcům obviněného a že při úkonech trestního řízení postačí přítomnost jednoho z nich.*¹³²

Jelínek a Uhlířová také srovnávají úpravu plurality obhájců s právními úpravami vybraných sousedních států a z jednotlivých rozdílů zmiňují např. stanovení maximálního počtu tří zvolených obhájců a možnost nahradit zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným, pokud hrozí průtahy v řízení (německá právní úprava), zamezení rozšiřování možnosti klást otázky a činit přednesy v případě více zvolených obhájců (rakouská právní úprava) a neposlední řadě zmiňuje také institut hlavního obhájce.¹³³

Institut hlavního obhájce náš trestní řád nezná, avšak literatura s tímto pojmem pracuje. Jedná se o obhájce, který reprezentuje obhajobu jako celek, a který řídí postup jednotlivých zvolených obhájců tak, aby rozhodování o konkrétních postupech nespočívalo na obviněném. Institutem hlavního obhájce se podrobně zabývá i Vantuch, který podobně jako Jelínek a Uhlířová navrhuje de lege ferenda přenést institut hlavního obhájce i do českého trestního řádu.¹³⁴

Jelínek a Uhlířová v závěru navrhují konkrétní změny trestního řádu, kterými by se zamezilo nežádoucím účinkům současné právní úpravy. První změnou je zakotvení možnosti zvolit si více obhájců v trestním řádu a stanovit jejich maximální počet. Druhým návrhem de lege ferenda je úprava § 37 odst. 3 TrŘ tak, aby z něj jasně vyplývalo, že písemnosti, ale i předvolání či vyrozumění o procesním úkonu postačí doručit pouze jednomu z obhájců. Dalším z návrhů je snaha omezit průtahy v řízení tím, že u procesních úkonů postačí účast pouze jednoho z obhájců a totéž platí i u jejich ústního přednesu. Zamezilo by se tak neustálému odročování jednání v řízení a zároveň by se zkrátila doba jednotlivých jednání. Autoři na závěr uvažují taktéž o zavedení institutu hlavního obhájce do trestního řádu, který by byl osobou zmocněnou k přijímání písemností podle § 37 odst. 3 TrŘ a vyrozumívání o úkonech trestního řízení a reprezentoval by obhajobu jako celek.¹³⁵

S výše uvedenými návrhy de lege ferenda lze souhlasit, ačkoli osobně nepovažuji určení limitního počtu obhájců za nejdůležitější. Domnívám se, že v praxi se zvolení více než tří obhájců téměř neobjevuje, už s ohledem na velkou finanční náročnost takovéto

---

¹³² Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 630 „...výslovná úprava v tomto směru je naléhavě žádoucí, aby nedocházelo k průtahům v řízení (např. pokud si obviněný zvolí dva obhájce, ve věci je nařízeno hlavní líčení, kterého se účastní jen jeden obhájce, druhý se omluví požádá o odročení, nelze hlavní líčení konat, neboť by došlo k porušení práva na obhajobu.)“

¹³³ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 150.

¹³⁴ Vantuch, P.: *Ustanovení § 37 odst. 3 TrŘ a institut hlavního obhájce*, Bulletin advokacie č. 6/2004, s. 29.

¹³⁵ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 151-152.

obhajoby. Pokud by však bylo do trestního řádu zakotveno ustanovení, že u procesních úkonů postačí přítomnost pouze jednoho ze zvolených obhájců, domnívám se, že zneužívání mnohosti zvolených obhájců ve smyslu jejich přítomnosti na jednotlivých jednání by se stalo bezpředmětným a obhajobě by tímto bylo znemožněno účelové protahování řízení, bez nutnosti omezovat horní limit počtu zvolených obhájců. Jako velmi přínosné však vnímám postavení hlavního obhájce a domnívám se, že tento institut by měl být zakotven taktéž do českého trestního řádu.

4.1.2. Vyloučení obhájce

Na začátku kapitoly 4.1. zmiňuji, že základním právem obviněného je právo obviněného zvolit si obhájce. Vzhledem k tématu této diplomové práce, kterým je právo na obhajobu, je nutné věnovat se alespoň průřezově také otázce vyloučení obhájce, jelikož tento institut zcela jistě zasahuje do garantovaných práv obviněného na obhajobu a je tedy třeba důsledně sledovat jeho zákonnou úpravu a také to, jak je v praxi používán. Jelínek považuje institut vyloučení obhájce dokonce za nejtvrdší zásah do ústavně zaručeného práva svobodné volby obhájce.¹³⁶

Zvolený obhájce může být vyloučen pouze z taxativních důvodů, které jsou stanoveny v ustanovení § 37a odst. 1 a 2 TŘ, které bylo do trestního řádu vloženo velkou novelou. Ustanovení § 37a odst. 1 a 2 TŘ stanoví následující důvody pro vyloučení obhájce z obhajoby. Jsou jimi důvody uvedené v § 35 odst. 2 nebo 3 TŘ, které upravují nezpůsobilost být obhájcem, a dále pak důvody neúčasti řádně a včas vyrozuměného obhájce na úkonech trestního řízení, kde je jeho účast nezbytná, při nezajištění substituta a v poslední řadě důvody výkonu obhajoby dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy v trestním řízení jsou v kolizi. V následujícím textu si dovoluji krátký rozbor jednotlivých důvodů.

a) Advokát má postavení svědka nebo zúčastněné osoby v řízení, ve kterém měl vykonávat obhajobu - § 35 odst. 2 TŘ. (§ 37a odst. 1. písm. a) TŘ)

Ustanovení § 35 odst. 2 TŘ na které odkazuje § 37a odst. 1 písm. a) TŘ zní následovně: „*Obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby.*“

---

¹³⁶ Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 631.

Komentářová literatura uvádí, že toto ustanovení bylo přijato velkou novelou, která reagovala na některé případy z praxe, kdy byli trestně stíháni advokáti, kteří zároveň vykonávali obhajobu spoluobviněných.¹³⁷ Jelínek a Uhlířová záhodně poukazují na to, že pokud by v daném v případě advokát obhajobu vykonával, došlo by k porušení advokátovy nezávislosti a toto jednání by bylo nevhodné pro neslučitelnost zájmů.¹³⁸ Na jedné straně by totiž obhájce mohl svou svědeckou výpovědí přitěžovat obviněnému nebo jej přímo usvědčovat z trestné činnosti, což by jistě nebylo v souladu nejen se zákonem, ale i se stavovskými předpisy.¹³⁹ Na druhé straně by pak zcela jistě docházelo k situacím ztráty důvěry v osobu advokáta, v jeho povinnost mlčenlivosti, když by si byl obviněný vědom toho, že jeho obhájce má v řízení zároveň postavení svědka, tudíž může být nucen pravdivě vypovídat, a to i v neprospěch obviněného. Zcela správně tak trestní řád zavádí institut nezpůsobilosti advokáta vykonávat činnost obhájce v určitých případech.

b) Advokát v řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník - § 35 odst. 3 TŘ. (§ 37a odst. 1. písm. a) TŘ)

Ustanovení § 35 odst. 3 TŘ je, stejně jako v předchozím případě, ustanovení upravující nezpůsobilosti advokáta vykonávat činnost obhájce pro zachování jeho nezávislosti, a to v následujícím znění: „*V trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník.*“ Aby byly naplněny podmínky neslučitelnosti dle tohoto ustanovení, je třeba, aby obhájce skutečně aktivně konal zmíněné činnosti, nepostačí pouhé předvolání k těmto činnostem.¹⁴⁰ „*Nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout, ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu.*“¹⁴¹ Lze se však setkat i s názorem, že vyloučení obhájce z těchto důvodů je poněkud nadbytečné, jelikož procesní funkce svědka i tlumočníka jsou zastupitelné a funkce obhájce by tak měla být v těchto případech upřednostněna.¹⁴² Obecně k postavení obhájce jako svědka existuje i konstantní judikatura, která se zabývá situacemi, kdy je povoláním obhájce za svědka porušováno právo obviněného na obhajobu a která konkretizuje důvody vyloučení obhájce podle § 37a TŘ.¹⁴³

¹³⁷ Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek II. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 438-439.

¹³⁸ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 97 a 154.

¹³⁹ Srov. § 41 TŘ a § 16 ZA.

¹⁴⁰ Vantuch, P.: *Obhájce nemůže svědčit*, Právní rádce č. 12/2008, str. 45-52

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2009, sp. zn.: IV. ÚS 1855/08 (N 8/52 SbNU 91).

¹⁴² Jelínek J. a kol.: *Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 624.

¹⁴³ Srov. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. února 2003, sp. zn. 5 To 552/2002 publikováno

c) Advokát se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná. - § 37a odst. 1 písm. b) TŘ.

Vyloučení advokáta z obhajoby v trestním řízení je v trestním řádu postaveno na různých důvodech. Ve výše zmíněných případech je vyloučení obhájce důsledkem jeho faktické nezpůsobilosti vykonávat obhajobu, zatímco ve smyslu § 37a odst. 1 písm. b) TŘ se jedná o jakousi sankci, kterou trestní řád postihuje neodpovědný přístup obhájce k obhajobě. Zmiňované ustanovení říká, že k vyloučení obhájce dojde „*jestliže se obhájce opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn.*“ Výklad ke znaku „opakovaně“ nám poskytuje judikatura, z níž vyplývá, že k naplnění této podmínky ze strany obhájce dojde v případě, že se alespoň dvakrát nedostaví k úkonům trestního řízení.¹⁴⁴ Nedostavení se advokáta k úkonům trestního řízení a jeho následné vyloučení, jakožto sankce za takové chování obhájce, se však vztahuje pouze na řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, tj. na případy nutné obhajoby (viz kapitola 5). Oproti předchozím uvedeným možnostem vyloučení obhájce z obhajoby lze tímto způsobem postupovat však pouze v řízení před soudem, nikoli v přípravném řízení, neboť není povinností obhájce účastnit se vyšetřovacích úkonů.¹⁴⁵

d) Advokát vykonává obhajobu dvou nebo více obviněných, jejichž zájmy si odporují. - § 37a odst. 2 TŘ.

Posledním z důvodů vyloučení obhájce z obhajoby je společná obhajoba dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si odporují. Problematikou kolize zájmů spoluobviněných se zabývá několik autorů, kteří především vykládají pojem „kolize zájmů“ a následně se snaží určit nejvhodnější postup advokáta před převzetím obhajoby více spoluobviněných.

Výkladem pojmu „kolize zájmů“ se zabývala již Císařová ve své monografii, kde uvádí, že nejčastější případ kolize zájmů bývá ten, že jeden obviněný usvědčuje druhého nebo že v jejich výpovědích, i když se vzájemně neusvědčují, jsou takové rozpory, že je

---

v Bulletinu advokacie č. 9/2004, str. 76 a náleží Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2008, sp. zn.: II. ÚS 2445/07 (N 65/49 SbNU 15).

¹⁴⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn.: 2 To 30/02 (R 42/2003).

¹⁴⁵ Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 631.

zřejmé, že soud může při rozhodování uvěřit pouze jednomu z nich.¹⁴⁶ Jelínek a Uhlířová uvádějí, že ke kolizi zájmů spoluobviněných dochází tehdy, jestliže spoluobvinění zastávají odlišné postoje ke stíhanému skutku, které mají zásadní vliv na posouzení jejich viny a míry jejich odpovědnosti.¹⁴⁷ Pokud tedy soud nepostupuje podle § 37 odst. 2 TŘ a nevyloučí obhájce, který vykonává obhajobu spoluobviněných jejichž zájmy jsou v kolizi (tj. který nepostupoval v souladu s § 19 odst. 1 písm. a) ZA), dopouští se porušení práva na obhajobu.¹⁴⁸ Obhájce by měl v rámci předběžné opatrnosti zvážit všechny možné situace, které mohou nastat, a které by zapříčinily nemožnost obhajoby obou spoluobviněných (srov. čl. 7 odst. 3 Etického kodexu). K tomuto účelu byl vypracován seznam otázek, které je dobré si před převzetím obhajoby zodpovědět. Jedná se o následující otázky:

1. Je mezi spoluobviněnými rozdíl v míře jejich zavinění?
2. Odlišuje se v některém směru popis skutkových okolností jednotlivými spoluobviněnými?
3. Rozhodl se jeden z obviněných využít svého práva nevypovídat, zatímco druhý vypovídat chce?
4. Svědčí důkazy proti obžalovaným nerovnoměrně?
5. Měly by být odlišnosti mezi jednotlivými obžalovanými, mající relevanci ať už co do posouzení viny či co do otázky trestu, zdůrazněny v závěrečné řeči?¹⁴⁹

Podrobnějším rozbořením odpovědí na tyto otázky se ve svém článku zabývá Adámek, který problematiku kolize zájmů spoluobviněných uzavírá konstatováním, že při existenci konfliktu v zájmech spoluobviněných dochází nejenom k porušení práva na obhajobu, ale také k narušení důvěry v advokacii a nezávislosti justice obecně. Autor tedy vyzývá ke zvýšené opatrnosti obhájců při přebírání obhajoby více spoluobviněných, aby nedocházelo k nežádoucím zásahům do práv obviněných v průběhu trestního řízení.¹⁵⁰

Vzhledem k tomu, že trestní řád také v § 37a odst. 2 větě druhé říká, že takto vyloučený obhájce již nesmí dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných, je s ohledem na zachování práv obviněného třeba apelovat na činnost obhájců,

---

¹⁴⁶ Císařová, D.: *Obhájce v československém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1966, str. 26.

¹⁴⁷ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 157.

¹⁴⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2006, sp. zn.: 8 Tdo 721/2006.

¹⁴⁹ Underwood, R. H. – Fortune, W. H.: *Trial Ethics*, Little, Brown and Co., Boston et al., 1988, str. 150-151. In: Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 160.

¹⁵⁰ Adámek, R.: Společná obhajoba více obviněných, *Bulletin advokacie* č. 7-8/2005, str. 36, obdobně též Vantuch, P.: Obhajoba více obviněných, *Právní rádce* č.8/2008, str. 50 nebo Fišer, K.: Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými, *Bulletin advokacie* č. 1/1999, str. 24.

aby postupovali v souladu s výše uvedenými doporučeními a nesnižovali tak míru práv, které náležejí obviněným.

Z důvodů výše uvedených rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce o zproštění obhájce povinnosti vykonávat obhajobu podle § 40a odst. 1 TŘ. Totéž učiní, nevykonává-li ustanovený obhájce obhajobu po delší dobu.¹⁵¹ Toto ustanovení je v trestním řádu zakotvené zejména s ohledem na právo obviněného nejen na ustanovení obhájce, ale taktéž na jeho pomoc.¹⁵²

S ohledem na výše zmíněné je nutné ještě uvést, že o vyloučení rozhoduje vždy soud, ať již důvody pro vyloučení nastanou v předsoudním či soudním řízení, který rozhoduje buď na návrh nebo i bez návrhu. Usnesení soudu o vyloučení obhájce z obhajoby je přezkoumatelné vyšším soudem, pokud proti takovému usnesení byla podána stížnost, která má odkladný účinek. V případě, že pominou důvody, které vedly soud k vyloučení obhájce z obhajoby, může obhájce v obhajobě pokračovat, avšak pouze tehdy, pokud mu obviněný udělí novou plnou moc.¹⁵³

4.2. Ustanovený obhájce

Jak jsem již zmínila v kapitole 4.1., trestní řád je postaven na prioritě volby obhájce. Jsou však situace, kdy je nutné, aby by byl obviněný zastoupen obhájcem, přesto, že si takového nezvolí. Soud tedy obviněnému obhájce stanoví, a to z pořadníku, ve kterém jsou advokáti seřazeni v abecedním pořadí dle jmen. Takovýto obhájce se označuje jako obhájce ustanovený, nebo také obhájce „*ex offo*“.

Jelínek a Uhlířová si pokládají otázku, zda takto mechanicky, bez jakéhokoli zkoumání znalosti konkrétní problematiky, může vybraný advokát poskytovat obviněnému dostatečně kvalitní obhajobu.¹⁵⁴ Domnívám se, že s ohledem na to, že obviněnému je v každém stadiu trestního řízení umožněno zvolit si obhájce,¹⁵⁵ tj. i po ustanoveném obhájci soudem si obviněný může zvolit jiného obhájce, bude-li s ustanoveným obhájcem v jakémkoli směru nespokojený, není nutné obávat se o to, že by došlo k situaci, ve které obviněnému nebude poskytnuta dostatečná ochrana. Nadto je ještě

---

¹⁵¹ Jedná se zejména o případy, kdy obhájci ve výkonu obhajoby brání zákonná překážka (např. vyškrtnutí ze seznamu advokátů) a obviněný nepodá návrh na zproštění obhájce obhajoby.

¹⁵² Srov. Rozsudek ESLP ze dne 21. 4. 1998, Daud v. Portugalsko, § 38, stížnost č. 22600/93.

¹⁵³ Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 631.

¹⁵⁴ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 172.

¹⁵⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123) a nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98 (N 146/20 SbNU 49).

nutné uvést, že pokud je obviněný s poskytovanou obhajobou ze strany obhájce nespokojený, může se obrátit na ČAK s podnětem k zahájení kárného řízení proti obhájci.

Obhájce je soudem ustanovován formou opatření, jehož bližší náležitosti však zákon nespécifikuje. Jelikož v praxi nastávají situace, ve kterých vzniká potřeba rychle zajistit obhájce, který by byl schopen okamžitě převzít obhajobu, soudní praxe v zásadě umožňuje, nesnese-li věc odkladu, telefonické ustanovení obhájce, pokud je ustanovení současně nebo vzápětí, zpravidla do 3 dnů, deklarováno a verifikováno opatřením v písemné formě.¹⁵⁶

Odlišnosti české právní úpravy od jiných právních úprav, zejména slovenské, německé a rakouské se věnuje Jelínek a Uhlířová.¹⁵⁷ Autoři rozebírají návrhy de lege ferenda, mezi kterými je např. i návrh, aby při určování osoby obhájce byly zohledňovány taktéž požadavky obviněného na takovouto osobu. Pokud by toto právo obviněného vyjádřit se k osobě soudem určeného obhájce bylo zakotveno do českého právního řádu, domnívám se, že by došlo k požadovanému zvýšení efektivity výkonu obhajoby, jelikož by se tak určitým způsobem propojil institut zvoleného obhájce s obhájcem ustanoveným. Domnívám se, že by se tak mohlo předejít situacím, ve kterých obviněný protahuje trestní řízení neustálou výměnou advokátů, ať už úmyslně či pouze z laické nerozvážnosti. Otázkou však zůstává, zda vyjádřením obviněného k osobě určeného advokáta ještě před jeho ustanovením soudem se vyčerpá právo obviněného na svobodnou volbu advokáta tak, aby již dále nemohl protahovat řízení výměnou advokátů. Domnívám se, že tento výklad nemůže být v souladu se základními právy obviněného, plynoucích mu jak z ústavněprávních předpisů, tak z mezinárodních úmluv či evropského práva, jelikož by krátil práva obviněného na obhajobu. Ani v případě zvoleného obhájce totiž obviněnému nebrání nic v tom, aby si v průběhu řízení zvolil obhájce jiného.

Ustanovení § 40 TŘ a § 18 ZA ukládají obhájci povinnost obhajobu převzít. V trestním řádu neexistuje výčet závažných důvodů, pro které je možné obhajobu odmítnout, příp. vypovědět. Ze strany obhájce i obviněného se jedná zejména o důvody uvedené v § 19 a 20 ZA.¹⁵⁸ Soud zproští obhájce povinnosti obhajovat obviněného na žádost obviněného či obhájce ve smyslu § 40 TŘ, pokud k tomu shledá závažné důvody, avšak může tak učinit i bez návrhu dle § 40a TŘ. Předseda senátu nemůže rozhodnout bez

¹⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.1.2003, sp. zn. 6 Tdo 1062/2002.

¹⁵⁷ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Ustanovený obhájce. In: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 166-187.

¹⁵⁸ Z povahy věci nelze použít důvody, že obviněný neposkytuje potřebnou součinnost, neboť to by bylo v rozporu se smyslem nutné obhajoby stejně tak, jako že obviněný nesložil přiměřenou zálohu na odměnu za poskytování právních služeb. – Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek II. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 490.

žádosti o zproštění povinnosti obhajování ani v případech, pokud by sám shledal důležité důvody ve smyslu § 40 TŘ (např. při ztrátě důvěry mezi obviněným a obhájcem), neboť jinak by tím nepřipustně zasáhl do výkonu advokacie (do vztahu obhájce a jeho klienta – obviněného).¹⁵⁹

V praxi se nejčastěji setkáváme s důvodem narušení nezbytné důvěry mezi obviněným a obhájcem (§ 20 odst. 2 ZA). ČAK naopak ve své kárné praxi upozorňuje, že odmítnutí obhajoby advokátem, který byl ustanoven obhájcem obviněného soudem podle § 40, z toho důvodu, že není specialistou v oboru trestního práva, je nepřipustné a jde o kárné provinění.¹⁶⁰ Pokud soud na základě svého uvážení dospěje k závěru, že je na místě zprostit obhájce obhajoby, musí místo takového obhájce ihned ustanovit obhájce jiného. V tomto případě předseda senátu, nebo v přípravném řízení soudce, neposkytují před ustanovením obhájce obviněnému lhůtu na to, aby si obhájce sám zvolil. Tímto postupem není narušeno právo obviněného ve smyslu § 37 odst. 2 TŘ.¹⁶¹

V případě, že ustanovený obhájce obhajuje více spoluobviněných v jednom trestním řízení a mezi těmito spoluobviněnými dojde ke kolizi zájmů, soud musí ustanovit každému obviněnému obhájce odlišného od osoby původního společného obhájce. Pokud by tak neučinil, docházelo by k situacím, ve kterých by měla strana obviněného, který si ponechal původního obhájce, neoprávněnou výhodu vůči druhé straně. Je nevhodné, aby obhájce vystupoval v řízení před soudem s argumenty proti obviněnému, kterého ještě nedávno hájil a projednával s ním otázky obhajoby.¹⁶²

4.2.1. Náhradní obhájce

Přesto, že český trestní řád institut náhradního obhájce nezná, dovoluji si jej pro potřeby této diplomové práce ve stručnosti zmínit, jelikož se domnívám, že jde ve smyslu práva na obhajobu o důležitý institut.

Náhradní obhájce je institut slovenského trestního řízení a je jím obhájce, který může být ustanoven obviněnému vedle zvoleného nebo ustanoveného obhájce v případě, je-li důvodná obava, že by mohlo být zmařeno hlavní líčení nebo veřejné zasedání pro nepřítomnost zvoleného nebo ustanoveného obhájce. (§ 42 slovenského trestního řádu).

---

¹⁵⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn.: 3 Tdo 839/2009, (R 35/2010 tr.).

¹⁶⁰ Srov. kárný nález ve věci K 40/94 otištěný v Bulletinu advokacie č. 8/1995, s. 72.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1994, sp. zn.: Tzn 1/94 (R 36/1994).

¹⁶² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 218.

Takto ustanovený náhradní obhájce má stejná práva a povinnosti jako zvolený či ustanovený obhájce, avšak může je vykonávat pouze v případě neúčasti zvoleného nebo ustanoveného obhájce na hlavním líčení či veřejném zasedání.¹⁶³

Názory na vhodnost zakotvení institutu náhradního obhájce se různí. Gereg vnímá náhradního obhájce jako institut odporující právu na svobodnou volbu obhájce. Kritizuje nejen způsob přijetí, ale hlavně jeho diskriminující povahu ve vztahu k obviněnému, který přijde o obhájce, kterému důvěřoval, a se kterým připravoval důkladnou obhajobu. Na místo takového obhájce mu bude zvolen obhájce, který ve většině případů nebude mít ani moc času na detailní prostudování spisu a vžití se do problematiky případu. Nadto autor také uvádí, že obhájce jako profesionál se stane osobou, která bude v řízení pouze do počtu.¹⁶⁴ Jelínek a Uhlířová se s touto kritikou ztotožňují a zastávají názor, že institut náhradního obhájce koliduje s právem obviněného na obhajobu, resp. s atributem svobodné vůle obhájce, jelikož obviněný si nemůže zvolit jiného obhájce, než kterého mu vybral soud.¹⁶⁵ Zatímco výše zmínění autoři vyslovují na účet institutu náhradního obhájce spíše slova kritiky, Řeřichová pokládá zákonnou úpravu za vhodně řešenou, jelikož je pouze na uvážení soudu, zda obhájce ustanoví či ne.¹⁶⁶

Účel, kterému má sloužit institut náhradního obhájce vymezil i Ústavní soud Slovenské republiky ve své judikatuře: „*Institut náhradního obhájce je zvláštní institut trestního práva procesního, který souvisí se vznikem situace, v níž dochází ke snaze o maření účelu trestního řízení ze strany obviněného jako jedné z procesních stran. Ustanovení obhájce z moci úřední i proti vůli obviněného však není v rozporu s Úmluvou, pokud to vyžadují zájmy spravedlnosti. Je proto přiměřené a spravedlivé, aby řádný výkon spravedlnosti nebyl ohrožován takovými okolnostmi, které samotný stát jako procesní strana nemůže ovlivnit. Sem spadají nejen snahy vyhnout se důsledkům spojeným s trestním stíháním, tj. řízení nesoucí znaky procesní obstrukce, ale i snahy sledující mimoprocenční cíle. Takovým skutečnostem, které na úkor státu jako procesní strany zřetelně vybočují z ústavně chráněných procesních zásad, jakož i z rámce státu jako právního státu, je však třeba čelit.*“¹⁶⁷ Zatímco slovenská úprava řeší obstrukce v trestním řízení pomocí náhradního obhájce, český trestní řád obsahuje dle mého názoru elegantnější ustanovení, a to § 37a odst. 1 písm. b) TŘ ve spojení s § 37 odst. 2 TŘ, které

¹⁶³ Minárik Š. Trestný poriadok: stručný komentár, 1. vydanie, Bratislava, Iura edition, 2006.

¹⁶⁴ Gereg, Náhradný obhájca, Bulletin slovenskej advokácie č. 2/2001, str. 27-30.

¹⁶⁵ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 186-187.

¹⁶⁶ Řeřichová, M.: *Institut náhradního obhájce na Slovensku*, Bulletin advokacie č. 12/2013, str. 41.

¹⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky č. k. III. ÚS 402/2011-11 ze dne 27. září 2011 In: Řeřichová, M.: *Institut náhradního obhájce na Slovensku*, Bulletin advokacie č. 12/2013, str. 41.

ukládá povinnosti původnímu obhájci obviněného do doby převzetí obhajoby novým obhájcem. V naší právní úpravě tedy dle mého názoru není třeba uvažovat nad zavedením podobného institutu, jelikož kromě výše zmíněných opatření existuje také kárná odpovědnost advokáta ve vztahu k ČAK. Jako problematické se jeví taktéž hospodářské dopady tohoto institutu, jelikož náhradní obhájce, přesto, že nevykonával aktivní obhajobu, je oprávněn uplatňovat vůči státu odměnu a náhradu vynaložených nákladů za výkon obhajoby. (§ 553 odst. 2 slovenského trestního řádu).

4.3. Určený obhájce ČAK

Poslední možností naplnění formální obhajoby je určení obhájce ČAK. Zatímco institut zvoleného a ustanoveného obhájce je zakotven přímo v trestním řádu, možnost určení obhájce ČAK je upravena v § 18 odst. 2 ZA, který zní: „*Ten, kdo nesplňuje podmínky pro ustanovení advokáta soudem podle zvláštních právních předpisů a ani se nemůže domoci poskytnutí právních služeb podle tohoto zákona, má právo, aby mu Komora na základě jeho včasného návrhu advokáta určila.*“

Jak již vyplývá z textu zákona, obviněný podává k ČAK návrh na určení obhájce (pomocí formuláře), v němž by měl prokázat, že se přes vynaloženou snahu nemůže domoci svého práva – tj. osvědčit, že již žádal o poskytnutí právních služeb a že byl několikrát odmítnut.¹⁶⁸

Pokud obviněný splní podmínky § 18 odst. 2 ZA, ČAK rozhodnutím určí obviněnému advokáta a vymezí okruh jeho působnosti. Povinnosti určeného advokáta by měly být v rozhodnutí o určení vymezeny jak předmětem právních služeb (vymezení věci), tak jejich rozsahem (např. právní porada, sepis podání nebo zastupování v řízení), případně dalšími podmínkami.¹⁶⁹ Advokát je povinen poskytnout právní pomoc obviněnému v rozsah, jaký stanovila ČAK, pokud se nejedná o důvody neposkytnutí právní pomoci uvedené v § 19 a § 20 ZA. „*Komoře je svěřena určitá veřejnoprávní pravomoc, kterou je advokát povinen respektovat.*“¹⁷⁰

Rozhodnutí ČAK o určení advokáta nepředstavuje právní důvod vzniku zastoupení. Ten představuje až smlouva o poskytování právních služeb, uzavřená mezi obhájcem a obviněným na jejímž základě pak obviněný zplnomocňuje obhájce k výkonu

¹⁶⁸ Žádosti o určení advokáta se podávají u brněnské pobočky ČAK.

¹⁶⁹ Svejkský, J. a kol.: *Zákon o advokacii: komentář*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, str. 117.

¹⁷⁰ Jelínek, J. a kol.: *Op. cit.*, str. 265.

obhajoby.¹⁷¹ ČAK může v téže věci určit obviněnému pouze jednoho obhájce, a je taktéž oprávněna obviněnému zajistit právní pomoc bezplatně či za sníženou odměnu, pokud obviněný prokáže, že jeho ekonomické poměry odůvodňují potřebu takovéto úlevy.¹⁷²

---

¹⁷¹ § 18 odst. 2 in fine ZA – „*Určení advokáta Komorou [ČAK] nenahrazuje plnou moc vyžadovanou zvláštními právními předpisy k obhajobě toho, jemuž byl advokát Komorou určen, v trestním řízení nebo k jeho zastupování v jiném řízení.*“

¹⁷² Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 275/2006 Sb. ze dne 31. května 2006, kterou se stanoví způsob zjišťování příjmových a majetkových poměrů žadatele o určení advokáta Českou advokátní komorou k poskytnutí právních služeb bezplatně nebo za sníženou odměnu.

5. Nutná obhajoba

Jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách, český trestní řád upravuje situace, ve kterých je zastoupení obhájcem v trestním řízení podmínkou. To, že obviněný musí být v těchto případech v trestním řízení zastoupen obhájcem, však nic nemění na jeho výsostném právu volby takového obhájce. I v případě nutné obhajoby je tak zachován postup, o kterém se zmiňuji v předchozí kapitole, tj. přednost má vždy zvolený obhájce, v případě, že obviněný obhájce nezvolí ani mu není zvolen jinou osobou, k tomu oprávněnou, soud obviněnému obhájce určí. Z výše uvedeného tedy plyne, že ačkoli je ve výsledku nutné, aby byl obviněný zastoupen obhájcem, je zachován princip priority volby obhájce obviněným a teprve v případě, že si obviněný obhájce nezvolí, je mu určen soudem.¹⁷³

Co však nutná obhajoba znamená? „*Nutná obhajoba je stanovena především v těch případech, kdy obviněný nemůže svou obhajobu vzhledem k určitým objektivním okolnostem sám náležitě obstarávat (např. je ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody, nemá plnou způsobilost k právním úkonům, není dostatečně vyspělý, je nepřítomen, trpí závažnými tělesnými nebo duševními vadami nebo jde o závažnou či právně složitou věc).*“¹⁷⁴

Trestní řád se obecnými případy nutné obhajoby zabývá v § 36. Mezi důvody, při kterých musí být obviněný zastoupen obhájcem již v přípravném řízení, řadí následující situace:

- a) je-li obviněný ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování v zdravotním ústavu (§ 116 odst. 2),
- b) je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- c) jde-li o řízení proti uprchlému, nebo
- d) při sjednávání dohody o vině a trestu.

Obviněný musí mít obhájce také tehdy, koná-li se řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let (§ 36 odst. 3 TŘ).

¹⁷³ Toto určení také nemusí být konečné, obviněný si může v případě nesouhlasu s ustanoveným obhájcem zvolit jiného, dle svého uvážení.

¹⁷⁴ Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek I. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 443-444.

Je-li obviněný ve vazbě nebo je jinak omezen na osobní svobodě nebo svéprávnosti, vyvažuje trestní řád tuto nerovnoměrnost v postavení právě zakotvením práva na nutnou obhajobu. V řízení proti uprchlému jsou dokonce obhájci přiznána kromě práv zakotvených v § 41 TŘ také práva v § 33 TŘ, náležející jinak pouze obviněnému. Nutná obhajoba má v této situaci zajistit „všestranné objasnění věci a spravedlivé rozhodnutí“.¹⁷⁵

Zákonodárce nechává na příslušném orgánu činném v trestním řízení, aby rozhodl o potřebě nutné obhajoby u obviněného, u kterého má vzhledem k tělesným nebo duševním vadám pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit. (§ 36 odst. 2 TŘ). Skutečnosti zakládající důvod nutné obhajoby podle tohoto bodu nejsou zákonem výslovně stanoveny, ale je ponecháno na úvaze soudu, popř. státního zástupce, zda existují důvodné pochybnosti o způsobilosti obviněného náležitě se hájit.¹⁷⁶

Obviněný musí být zastoupen obhájcem také

- a) v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, nebo
- b) v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence nebo o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního. (§ 36 odst. 4 TŘ).

Trestní řád do roku 2013 upravoval čtyři další důvody nutné obhajoby, které však s účinností od 1.1.2014 přešly do § 14 nově schváleného zákona č. 104/2013 Sb., zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.¹⁷⁷

Trestní řád v § 36a upravuje další případy nutné obhajoby, a to ve zvláštních stádiích trestního řízení, kterými jsou vykonávací řízení a v řízeních o mimořádných opravných prostředcích.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 1089.

¹⁷⁶ „Závěr o existenci důvodu nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 tr. ř. se musí opírat o konkrétní zjištění takových tělesných nebo duševních vad obviněného, které s ohledem na jejich charakter a rozsah mu neumožňují náležitě se hájit, resp. důvodně vzbuzují pochybnosti o tom, zda obviněný je způsobilý sám se hájit. Takové pochybnosti mohou vyvstat např. u obviněného, který je velmi vysokého věku a je trvale umístěn v domově důchodců, neboť vysoký věk, nutnost péče jiné osoby o něj i jistá odlišnost od obvyklého samostatného způsobu vedení života jsou výraznými omezeními, jež vedou k oslabení racionálního úsudku a tím i podstatnému snížení jeho schopnosti uplatnit vlastní obhajovací práva bez pomoci obhájce“ - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 713/2011 (R 28/2012).

¹⁷⁷ srov. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna), sněmovní tisk č. 647/0, 6. volební období, 2010-2013; přijatý zákon byl posléze vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 105/2013 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹⁷⁸ (1) Ve vykonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání, musí mít odsouzený obhájce,

Existují však i případy, kdy obviněný musí mít obhájce i z jiných důvodů než z těch, které jsou vyjmenovány v § 36 a 36a TŘ.¹⁷⁹ Těmito případy jsou zejména okolnosti dle § 265r odst. 5 TŘ a § 275 odst. 2 TŘ, které upravují nutnou obhajobu osoby, která může být dotčena rozhodnutím v řízení o dovolání a v řízení o stížnosti o porušení zákona, jestliže ji nelze doručit vyrozumění o konání veřejného zasedání. Zvláštním případem je úprava nutné obhajoby v trestním řízení proti mladistvým v § 42 odst. 2 ZSVM.

Obhájce musí mít obviněný vždy od okamžiku, kdy vznikl důvod nutné obhajoby.¹⁸⁰ V případě, že důvod nutné obhajoby vznikl již při zahájení trestního stíhání ve smyslu § 160 TŘ, musí orgány činné v trestním řízení poskytnout obviněnému lhůtu ke zvolení obhájce podle § 38 odst. 1 TŘ. Do doby, než si obviněný obhájce zvolí či mu bude ustanoven soudem, jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny provádět pouze ty úkony, jejichž provedení nelze odložit (§ 165 odst. 2 TŘ).¹⁸¹ Zákonodárce chrání právo na nutnou obhajobu obviněného tak, že v § 265b odst. 1 písm. c) stanoví jako jeden z dovolacích důvodů ten, že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl. Stávající judikatura příkladně vymezuje, v jakých situacích je dovolání v tomto bodě přípustné a kdy již nedůvodně zasahuje do trestního řízení.

Z judikatury Nejvyššího soudu lze dovodit, že pokud orgány činné v trestním řízení sice provádějí úkony trestního řízení, avšak tyto nesměřují k vydání meritorního rozhodnutí, není porušením práva na obhajobu, jestliže obviněný neměl v tuto dobu obhájce, přestože se jednalo o případ nutné obhajoby.¹⁸²

V případě, kdy dojde ke zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného, u kterého je dán důvod nutné obhajoby, zaniká též zmocnění obhájce k obhajobě obviněného. Dojde-li ke znovuzahájení takového řízení, je třeba, aby si obviněný obhájce nejprve sám zvolil, pokud tak neučiní, aby mu byl ustanoven.¹⁸³

---

a) je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
b) je-li ve vazbě, nebo

c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.

(2) V řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy musí mít odsouzený obhájce,

a) jde-li o případy uvedené v § 36 odst. 1 písm. a) nebo b),

b) jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let,

c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit,

d) jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.

¹⁷⁹ K jednotlivým důvodům nutné obhajoby viz Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 115-125.

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 15. 2. 1979, sp. zn.: Tpjf 81/78 (R 1/1979 tr.) a Směrnice pléna Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 12. 1967, sp. zn.: Pls 8/67 (R 1/1968 tr.)

¹⁸¹ K tomu co lze za takové úkony považovat viz Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Op. cit.*, str. 108.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2002, sp. zn.: 7 Tdo 528/2002 (R 48/2003 tr.).

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn.: 3 Tz 120/2011 (R 12/2013 tr.).

Jelínek s Uhlířovou poukazují na, dle jejich názoru, nesprávné rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2001, sp. zn. 3 Tz 13/2001, který řešil otázku, zda je přípustné, aby v případě nutné obhajoby vykonával obhajobu advokát vyškrtnutý ze seznamu advokátů, vedeného ČAK.¹⁸⁴ Nejvyšší soud mimo postavení vyškrtnutého advokáta posuzoval také způsob vedení obhajoby a její výsledek a došel k závěru, že nedošlo k závažnému porušení procesních předpisů upravujících právo na obhajobu, jelikož obhájce vykonával obhajobu bez jakýchkoli pochybení a soud by jen stěží dospěl k jinému závěru v případě, že by obhajobu vykonával způsobilý advokát. V tomto případě nelze nesouhlasit s názorem autorů, že takovýto závěr naprosto odporuje formalizovanému procesu trestního řízení a ve svém důsledku vede k popření § 35 odst. 1 TR.¹⁸⁵

Nutná obhajoba mladistvých je upravena § 42 odst. 2 ZSVM, který říká, že mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSVM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, a to do dovršení osmnáctého roku.¹⁸⁶ „Zákon zde posunuje oproti dříve platné úpravě, která u mladistvých stejně jako u dospělých pachatelů vztahovala nutnou obhajobu až k okamžiku zahájení trestního stíhání (srov. § 160 TrŘ), počátek nutné obhajoby v přípravném řízení hluboko před zahájením trestního stíhání, a to do stadia postupu před zahájením trestního stíhání (srov. § 158 a násl. TrŘ).“^{187,188}

V případě právnických osob je použití institutu nutné obhajoby vyloučeno výslovně v § 35 odst. 2 TOPO.

5.1. Právo obviněného vzdát se obhájce v případech nutné obhajoby

Institut nutné obhajoby jako takový je obecně přijímán bez problémů a je vnímán jako funkční institut, který zajišťuje obviněnému potřebný rozsah jeho práv a možnost plného uplatnění práva na obhajobu a v konečném důsledku i dosažení spravedlivého procesu. Co je však vnímáno jako problematické je možnost obviněného vzdát se obhájce u některých důvodů nutné obhajoby.

¹⁸⁴ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 113-115.

¹⁸⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. ledna 2005, sp. zn.: 8 Tdo 1480/2004.

¹⁸⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 (R 3/2010 tr.).

¹⁸⁷ Šámal, P. a kol.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání Praha: C. H. Beck, 2011, s. 398 – 403.

¹⁸⁸ K problematice nutné obhajoby u dětí mladších patnácti let srov. Šámalová, M: *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?*, *Trestněprávní revue* č. 2/2015, s. 27.

Ustanovení § 36b TŘ, které toto právo obviněného zakotvuje, bylo do trestního řádu včleněno novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 459/2011 Sb.¹⁸⁹ K tomu, aby se obviněný mohl obhájce vzdát, musí být kumulativně splněny následující podmínky:

1. je dán důvod nutné obhajoby podle

- a) § 36 odst. 3 – koná-li se řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, nebo
- b) § 36 odst. 4 písm. a) – jde-li o hlavní líčení ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, nebo
- c) § 36a odst. 2 písm. b) – koná-li se řízení na základě mimořádného opravného prostředku o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let,

- v případech a) a b) pouze nejde-li o trestný čin, za který lze uložit výjimečný trest.

2. obviněný tak učiní výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který řízení vede, a to za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním.

Vantuch vnímá ustanovení § 36b TŘ jako ustanovení, které je v rozporu s čl. 40. odst. 3 Listiny,¹⁹⁰ jelikož tento článek dle názoru autora nepovoluje žádné výjimky z nastaveného režimu. Autor dále zmiňuje, že v těchto vyjmenovaných případech poté nejde o nutnou obhajobu.¹⁹¹ Neméně kriticky se k možnosti obviněného vzdát se obhájce v případech nutné obhajoby staví Jelínek, který možnost obviněného vzdát se nutné obhajoby označuje za „ostudné omezení práva obviněného na obhajobu“, a který dále zmiňuje, že takovéto vzdání se obhájce v případech nutné obhajoby může mít pro obviněného fatální důsledky, jelikož jako laik nemůže předvídat všechna úskalí, která trestní řízení přináší.¹⁹² Problematiku vztahující se k praktickému využití institutu vzdání se obhajoby nastínila ve svém článku také Uhlířová, která poukazuje na možné „zneužití“ institutu ze strany orgánů činných v trestním řízení, neboť právě s těmito orgány

---

¹⁸⁹ Jednalo se o celkem rozsáhlou novelu, která jen do trestního řádu přinesla 158 změn.

¹⁹⁰ „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“

¹⁹¹ Vantuch, P.: K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby, Bulletin advokacie č. 11/2012, str. 19.

¹⁹² Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, str. 628.

se obviněný dostává do styku jako s prvními, a to ještě před tím, než si obhájce zvolí nebo je mu zvolen ze strany soudu. Autorka se obává možného „nátlaku“ ze strany orgánů činných v trestním řízení, které s vidinou hladkého průběhu řízení bez iniciativy obhajoby mohou doporučit obviněnému, aby služby obhájce nevyužil.¹⁹³

Obviněný může prohlášení o vzdání se obhajoby vzít kdykoliv zpět, musí však předložit plnou moc nově zvoleného obhájce, popř. požádat o jeho ustanovení soudem. Tím se však zúžení práv obviněného na obhajobu nezhojí, jelikož trestní řád v ustanovení § 36b TŘ stanoví, že úkony, které byly provedeny v době mezi vzdáním se obhajoby a jeho zpětvzetím není třeba opakovat jen z důvodu, že obviněný neměl v této době obhájce. A právě v tomto mezidobí se otvírá široká možnost procesních pochybení ze strany obviněného jako laika, který nerozpozná důležitost určitého kroku v trestním řízení a jeho možné důsledku v následujících stádiích trestního řízení a může sobě způsobit obtíže, které mohou vést až k odsouzení obviněného za trestný čin. Takovýmto případem může být např. poskytnutí souhlasu se čtením úředního záznamu o podaném vysvětlení z přípravného řízení před soudem.¹⁹⁴ Novela z roku 2011 změnila také znění § 265r odst. 3 TŘ, který nově upravuje možnost obviněného vzdát se nutné obhajoby při veřejném zasedání konaném o dovolání, a to v případech uvedených v § 36a odst. 2 písm. a) až c) TŘ, jehož nové znění přináší také otázku, zda se nejedná o zkrácení práva na obhajobu.¹⁹⁵ Domnívám se, že kroky směřující ke zvýšení efektivity trestního řízení by měly být vítány, avšak pouze za takových okolností, za jakých nebude narušováno právo obviněného na obhajobu, a tak, aby nedocházelo ke snižování úrovně již nabytých práv. Omezení účasti obhájců na trestním řízení nepokládám za šťastné řešení problematiky nákladů obhajoby a domnívám se, že orgány veřejné moci vysílají veřejnosti špatný příklad právě snahou ušetřit na obhajobě.

---

¹⁹³ Uhlířová, M.: *Změny v oblasti obhajoby v trestním řízení.*, Kriminalistika č. 3/2012, str. 179.

¹⁹⁴ *Ibid.*, str. 179.

¹⁹⁵ *Ibid.*, str. 180.

6. Taktika obhajoby a její meze

6.1. Taktika trestní obhajoby

Zabývat se konkrétními taktickými kroky obhájce při uskutečňování trestní obhajoby není možné z důvodu rozsahu a účelu této diplomové práce. Považuji však za nutné zmínit alespoň základní předpoklady taktiky obhajoby v trestním řízení, neboť se domnívám, že téma taktiky obhajoby velmi úzce souvisí s problematikou práva na obhajobu a hezky tak celkové téma uzavírá.

Obhájce je ve vztahu ke společnosti vázán respektem ke společenským zájmům, které tvoří základní účel trestního řízení, a to k ochraně veřejného zájmu na spravedlivém potrestání pachatele ústavně souladným postupem.¹⁹⁶ Oproti tomu však je ve vztahu k obviněnému vázán povinností vyžadovat bezpečné prokázání všech zákonných znaků, na základě kterých je posuzován skutek obviněného.

Trestní řád pojem „taktika obhajoby“ nepoužívá, neznamená to však, že by jej neznal. V § 33 hovoří o možnosti obviněného radit se s obhájcem v průběhu obhajoby, taktéž v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy se hovoří o obhajobě za pomoci obhájce. Právní nauka rozumí taktikou obhajoby „*uvážené využití všech zákonem připuštěných prostředků a pravidly povolání nezakázaných způsobů obhajoby, směřujících k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů občana, jehož se obhajoba dotýká*“.¹⁹⁷ Taktika obhajoby tedy slouží k prosazování a uplatňování práv obhajoby.

Na jedné straně vymezujeme taktiku obhajoby vzhledem ke společnosti a k obviněnému (statické vymezení), na straně druhé však musíme pracovat také s časovým prvkem, a to tak, aby obhajoba byla obhájcem uplatněna včas (dynamické vymezení). Posuzování toho, zda byla obhajoba uplatněna včas je vztaženo k účelu obhajoby jako takové, tj. zda byl naplněn účel, který byl obhajobou sledován, nikoli ke splnění lhůt.¹⁹⁸

Důvody, které zaznívají ve prospěch kvalifikované obhajoby obhájcem jsem zmínila již v předchozích kapitolách. Zatímco policejní orgán vede vyšetřování dle plánu, který je postaven na předchozí praxi a sestává z poznatků operativní činnosti policejního orgánu, obhajoba je nucena v často velmi značné časové tísní případ prostudovat a snažit se získat od svého klienta co nejvíce informací. Teprve na těchto znalostech může

---

¹⁹⁶ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, str. 21.

¹⁹⁷ Ševčík, V.: *Taktika obhajoby (část první)*. Bulletin advokacie č. 9/2001, str. 54.

¹⁹⁸ *Ibid.*, str. 56.

následně obhájce vystavit svou taktiku. Obhajoba je proti postupu orgánů činných v trestním řízení znevýhodněna nejen časovým tlakem, který je na ní kladen v souvislosti s navazujícím řízením, ale také tím, že v počátečních fázích řízení nemůže tzv. volit zbraně. Je tedy na obhájci, jak rychle se dokáže zorientovat v problematice vyšetřovaného skutku jak ze skutkového, tak z právního hlediska.¹⁹⁹ V praxi je často pro obhajobu velmi těžké seznámit se v krátkém čase s obsahem spisu, jelikož systematika vedení těchto spisů má často svoje podstatné nedostatky, a obhájce je tak nucen probírat se množstvím informací, které mu dávají větší či menší smysl, a to ještě s ohledem na to, že ve spise mohou být přiloženy také přílohy s elektronickým obsahem, který není nikterak vyříděn. Pro potřeby této diplomové práce bude v dalším textu počítáno s ideálním případem, a to že obviněný je zastoupen obhájcem, který vykonává obhajobu.

Z ustanovení § 16 ZA plyne povinnost obhájce prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Z pohledu taktiky obhajoby dělíme oblast obhajoby na obhajobu skutkovou a obhajobu právní. V mezích skutkové obhajoby dochází v praxi k nejužší spolupráci s obviněným, který by měl obhájci popsat co nejdětalněji všechny skutkové okolnosti, které by mohly s projednávaným případem souviset a radit se s obhájcem o způsobu taktiky obhajoby, vzhledem k předloženým skutečnostem. Jakmile ale obhajoba přejde ze skutkové obhajoby v obhajobu právní, přesouvá se těžiště rozhodování o procesní taktice spíše na obhájce. Obhájce je i ve fázi vykonávání právní obhajoby stále vázán pokyny klienta, avšak je zde již kladen důraz na jeho odbornost, která obviněnému zajišťuje kvalifikovanou obhajobu. Obhájce by měl svého klienta přinejmenším informovat o dalším postupu ve věci a nečinit kroky, které by byly v rozporu s přáním obviněného, neboť by za toto jednání mohl být také kárně odpovědný a dopouštěl by se porušení práva obviněného na žádnou obhajobu v trestním řízení.

Ševčík se ve svém článku podrobně věnuje přehledu variant skutkových a právních forem obhajoby a poukazuje na skutečnost, že ačkoli se varianta, kdy se obviněný ke svému činu přizná, jeví jako nejpříznivější pro postavení obhajoby, není tomu tak. Autor podotýká, že právě zde se otevírá příležitost pro prokázání vysoké odbornosti obhájce ve vztahu k prokazovanému skutku, jelikož v tomto případě nejde pouze o kritiku obžaloby a zpochybňování důkazní situace, ale je na obhájci, aby náležitě individualizoval skutek i osobu pachatele, motiv skutku, míru zavinění a další skutečnosti, které by

---

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 58-59.

ve svém důsledku přispěly ke zmírnění viny obviněného tak, jak obhájci stanoví § 41 TŘ.²⁰⁰

V současné době, v souvislosti s rekodifikací trestního řádu, je téma taktiky obhajoby zmiňováno v souvislosti se změnou doručování rozsudku obžalovanému. Podle návrhu novely již nebude nutné rozsudek doručovat do vlastních rukou obžalovaného, který se osobně účastnil veřejného vyhlášení takového rozsudku. Obhajoba se tedy může zamýšlet nad tím, zda by nebylo vhodné klientům doporučit, aby se záměrně vyhýbali vyhlášení rozsudku, a zajistili si tak dosavadní standard doručování rozsudků do vlastních rukou.²⁰¹ Osobně se s tímto názorem však neztotožňuji, neboť se domnívám, že takovýto postup je již za hranou toho, co si může obhájce dovolit z hlediska důstojnosti advokátního stavu a dodržování právních předpisů.

6.2. Meze trestní obhajoby

Velká novela trestního řádu prohloubila procesní činnost obhajoby, a to zejména v možnosti širšího uplatnění taktiky obhajoby v trestním řízení, zejména v hlavním líčení. Z pohledu obhajoby je velkým přínosem znění § 89 odst. 2 TŘ, které přiznává každé ze stran právo důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Problematice navrhování důkazů ze strany obhajoby jsem se věnovala v kapitole 3.1. této práce. Kromě oprávnění obhájce navrhnout jen prověřené důkazy, které nemohou poškodit klientovo postavení je v souvislosti s prováděním důkazů nutné zaměřit se i na postavení obhájce jako psychologa. Pro provádění výslechu platí obecná pravidla tak, jak je stanoví trestní řád. Jestliže je obhajobě přiznáno právo provádět výslech svědka ve smyslu § 215 odst. 2 TŘ, měl by obhájce prokázat alespoň základní znalosti z oblasti kriminalistiky a forenzní psychologie, aby jím provedený důkaz měl dostatečnou důkazní hodnotu.

Trestní předpisy ponechávají na uvážení obhájce, zda zvolí aktivní či pasivní taktiku obhajoby. V praxi se setkáváme s tím, že obhajoba vyčkává s aktivní obhajobou až do fáze řízení před soudem, jelikož zde vnímá mnohem příznivější podmínky pro své uplatnění.²⁰² Jelínek a Uhlířová však zdůrazňují, že včasný vstup obhájce do trestního řízení může být pro taktiku obhajoby nesporně pozitivní, a to zejména z toho důvodu, že obhájci je v přípravném řízení přiznáno více práv než obviněnému (obhájci náleží

---

²⁰⁰ Ševčík, V.: Taktika obhajoby (dokončení). Bulletin advokacie č. 10/2001, str. 60-63.

²⁰¹ <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-82015-k-navrhu-novely-trestniho-radu/>

²⁰² Ševčík, V.: Taktika obhajoby (dokončení). Bulletin advokacie č. 10/2001, str. 66.

oprávnění účastnit se vyšetřovacích úkonů, jejich výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem).²⁰³

Velký prostor k uplatnění taktiky obhajoby poskytuje dle mého názoru institut plurality obhájců, o kterém se zmiňuji v kapitole 4.1.1. této práce. Zde je pouze na uvážení obviněného, zda výkonem obhajoby pověří více obhájců a pokud tak učiní, tak jakým způsobem mezi obhájce rozdělí úkoly. I tento institut je však primárně závislý na finančních možnostech obviněného, jelikož pluralita obhájců je přípustná pouze v případě zvoleného obhájce, nikoli obhájce ustanoveného. Výsledek taktiky vícečetné obhajoby bude, dle mého názoru, závislý nejen na profesních znalostech zvolených obhájců, ale především na jejich schopnosti kooperace a efektivním využití prostředků.

Pokud je obviněný stíhán na svobodě, nic nebrání tomu, aby taktiku obhajoby s obhájcem probral v soukromí. Trestní řád však toto právo obviněného chrání jako základní požadavek spravedlivého procesu podle čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy i případě, kdy je obviněný omezen na svobodě (obviněný je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody), a to konkrétně v § 33 odst. 1 věta šestá.

Překročením přípustných mezí obhajoby se věnuje Mandák ve smyslu navádění obviněného ze strany obhájce ke lživé výpovědi. Autor se ztotožňuje s názorem, že nabádání obviněného ke lživé výpovědi ze strany obhájce by bylo kárným proviněním, avšak zamýšlí se nad otázkou, zda je obhájce oprávněn poučovat obviněného, že smí lhát. Autor dochází k závěru, že samotné poučení není v rozporu s přípustnou obhajobou, avšak překročením mezí trestní obhajoby by bylo, pokud by obhájce obviněného nabádal k aktivní činnosti, která by překračovala zákonné meze (obstarávání falešných svědků, vytváření falešných důkazů, aj.).²⁰⁴ Osobně se domnívám, že v praxi je takovéto rozlišování zbytečné, jelikož se často stírá rozdíl mezi poučením o dalším postupu a nabádáním k němu ze strany obhájce, a to vzhledem k tomu, že obviněný ve většině případů svému advokátovi velmi pečlivě naslouchá a jeho názory bez výhrady přebírá a v řízení aplikuje.

Obhájce jako profesionál vystupující před orgány činnými v trestním řízení a mající klientovo zmocnění musí bilancovat mezi tím, *jaké* důkazy uplatnit a mezi tím *kdy* je uplatnit. Moc brzy nebo naopak moc pozdě uplatněný důkaz tak může obviněnému spíše přitížit, než aby sledoval jeho oprávněné zájmy. Vzhledem k odlišnosti přípravného řízení od hlavního líčení, kdy přípravné řízení má spíše předběžný charakter

---

²⁰³ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Op. cit., str. 112.

²⁰⁴ Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie č. 10/2003, str. 36.

a kontradiktornost se projevuje až v hlavním líčení před soudem, je povinností obhájce dobře zvážit, jaká chvíle bude nejvhodnější k předložení důkazů. Např. zda ponechat výslech svědka policejnímu orgánu v přípravném řízení nebo zda si uchovat výhodu klást svědkovi otázky při výslechu přímo před soudem. Tyto i jiné detaily jsou součástí práva na obhajobu a obhájce je povinen s odbornou péčí zvažovat všechny své kroky v trestním řízení a nekrátit obviněnému jeho právo na obhajobu.

V praxi je však taktika výpovědi nejčastěji využívána ve smyslu odmítnutí výpovědi. Obviněný se radí s obhájcem, zda odepřením výpovědi může zlepšit či zhoršit své postavení a na základě takového posouzení volí procesní taktiku pro další fáze řízení.

Závěr

Jak jsem již uvedla v úvodu této práce, právo na obhajobu je ústavně zaručeným právem obviněného, které je součástí spravedlivého procesu, jehož výsledkem by mělo být spravedlivé rozhodnutí.

Závěr, který činím po pečlivém prostudování jednotlivých institutů trestního řízení, je následující. K tomu, aby mohl obviněný využít svých procesních práv účelně a v celém rozsahu, je nutné, aby byl zastoupen advokátem. Obviněný nemá nejenom potřebné znalosti k výkonu vlastní obhajoby, ale také zkušenosti s procesními postupy. To, co by advokátovi nikdy neuniklo, může obviněnému lehce proklouznout a způsobit mu v konečném důsledku problémy. V neposlední řadě je také otázkou, zda orgány činné v trestním řízení nahlíží jinak na kvalifikovanou obhajobu obhájcem oproti laickému hájení se obviněným. Vzhledem k tomu, o jak komplexní řízení se v případě trestního řízení jedná, není možné stanovit přesný a jediný správný postup, a proto by měl obviněný využít znalostí a schopností svého advokáta a detailně s ním probrat taktiku obhajoby, která bude v řízení uplatňována.

V této práci jsem se tedy snažila o poskytnutí náhledu na aktuální právní úpravu práva na obhajobu včetně úskalí, která toto právo přináší. Níže se pokusím nastínit některé další návrhy de lege ferenda, které považuji z hlediska práva na obhajobu za přínosné.

Ustanovení § 89 odst. 2 TR říká, že: „*Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci.*“ Ve vztahu k právu na obhajobu se domnívám, že by bylo jistě přínosné, aby bylo do trestního řádu vloženo ustanovení, které by obsahovalo taxativní výčet důkazních prostředků, které mohou být v trestním řízení použity. Obhajobě by tak bylo dáno vodítko, jaké způsoby obhajoby jsou použitelné v trestním řízení.

Návrhem de lege ferenda by mohlo být také doplnění trestního řádu o ustanovení, které by umožňovalo obhajobě výslech svědků, svědčících proti obviněnému tak, jak to umožňuje čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, o němž se zmiňuji v první kapitole.

Jako aktuální nedostatek trestního řádu se jeví úprava plurality obhájců v případech zvolených obhájců, o které se zmiňuji v kapitole 4.1.1. Lze souhlasit s návrhy de lege ferenda, že by měl být do českého trestního řádu zakotven institut hlavního obhájce, který by reprezentoval obhajobu jako celek a řídil postup jednotlivých zvolených obhájců, popř. také stanovení nejvyšší přípustné hranice počtu zvolených obhájců na tři, na základě inspirace cizími trestními řády.

S ohledem na výše zmíněné nároky, které by se měly klást na formální obhajobu obviněného, tj. aby byl obviněný zastoupen obhájcem, považuji za důležité zmínit ještě jedno ustanovení trestního řádu, které dle mého názoru neumožňuje obhajobě plně uplatnění jejich práv, a které by mělo být novelizováno. Jedná se o § 214 TŘ, který zakotvuje možnost vyjádřit se k provedeným důkazům, avšak toto právo přiznává pouze obviněnému, nikoli jeho obhájci. Pokud však tendence novelizace trestního řádu směřují k zrychlování a zvyšování efektivity řízení, domnívám se, že by se na toto ustanovení nemělo zapomínat. Vyjádření obviněného k provedeným důkazům je mnohdy velmi laické a nepřináší do řízení žádný nový poznatek. Stručná a výstižná reakce profesionálního advokáta by byla mnohdy lepším řešením.

Dále je třeba si uvědomit, že posláním obhájce není pouhé zproštění obžaloby obviněného, obhájce v trestním řízení poskytuje obviněnému, jakožto laikovi, právní pomoc a především výkonem obhajoby dohlíží na zákonnost a spravedlnost trestního řízení. K tomu, aby obhajoba mohla vykonávat toto poslání však musí mít odpovídající procesní postavení. O obhajobě se říká, že tvoří protiváhu obžaloby. Aby tomu tak skutečně mohlo být, je třeba, aby výkon obhajoby byl na obžalobě nezávislý. Rekodifikace trestního řádu však dle mého názoru nezávislost obhajoby na obžalobě nerespektuje, když pracuje s možností, aby mohl vyšetřovatel, státní zástupce nebo soud pokutovat advokáta za rušení trestního řízení. Aktuální právní úprava také připouští potrestání advokáta za takovéto chování, avšak tato pravomoc je svěřena výhradně ČAK.

Právo na obhajobu v trestním řízení se neustále vyvíjí. Praxe však ukazuje, že ne vždy je obhajobě v řízení umožněn plný výkon jejích práv a nedostatečná spolupráce orgánů činných v trestním řízení její postavení znesnadňuje. Tuto práci bych tedy ukončila myšlenkou, že limitem obhajoby může být pouze právní předpis, upravující její výkon, nikoli obžaloba. Vzhledem k rychlosti, k jaké se mění znění právních předpisů, považuji za vhodné, aby právu na obhajobu byla věnována neustálá pozornost, a předcházelo se tak neoprávněným zásahům do práva na spravedlivý proces.

Seznam použité literatury a judikatury

Monografie, učebnice, komentáře

1. Císařová, D.: *Obhájce v československém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1966, 101 s.
2. Čapek, J.: *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. I. část, Úmluva*. Praha: Linde, 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-8.
3. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 59-62. ISBN 978-80-7478-750-8.
4. Jelínek, J.: Pluralita obhájců a problémy s ní spojené. In Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k narozeninám. Vanduchová, Marie, Hořák, Jaromír (ed.). 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. 978-80-7400-388-2.
5. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. 978-80-87576-44-1.
6. Jelínek J. a kol.: *Trestní zákoník a trestí řád s poznámkami a judikaturou*. 6. aktualizované vydání, Praha: Leges, 2016, 1273 s. 978-80-7502-106-9.
7. Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-88-2.
8. Minárik, Š.: *Trestný poriadok: stručný komentár*, 1. vydanie, Bratislava, Iura edition, 2006. 1302 s. ISBN 80-8078-085-4.
9. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck 2007, 1166 s. ISBN 80-7179-678-6.
10. Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, 263 s. ISBN 80-86199-57-6.
11. Svejkovský, J. a kol.: *Zákon o advokacii: komentář*, 1.vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 633 s. ISBN 978-80-7179-248-2.
12. Šámal, P.: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 403 s. ISBN 80-85963-89-2.
13. Šámal, P., a kol.: *Trestní řád: komentář*. Svazek I., II., III., 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, 4654 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
14. Šámal, P. a kol.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9.
15. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

16. Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*, 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 651 s. ISBN 978-80-7400-321-9.

Odborné články

1. Adámek, R.: *Společná obhajoba více obviněných*, Bulletin advokacie č. 7-8/2005.
2. Fišer, K.: *Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými*, Bulletin advokacie č. 1/1999.
3. Gereg, J.: *Náhradný obhájca*, Bulletin slovenskej advokácie č. 2/2001.
4. Mandák, V.: *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Bulletin advokacie č. 10/2003.
5. Kratochvíl, J.: *Závěrečná řeč obhájce – nejdůležitější ústní projev advokáta*, Trestněprávní revue č. 1/2015.
6. Krym, L.: *Odpověď na dotaz: Může ustanovený obhájce pověřit zaměstnaného koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale i celou obhajobou?* Bulletin advokacie č. 5/2004.
7. Mandák, V.: *K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného*, Trestněprávní revue č. 1/2006.
8. Mandák, V.: *Obhajoba obviněného více obhájci - některá praktická hlediska*, Bulletin advokacie č. 1/1990.
9. Řeřichová, M.: *Institut náhradního obhájce na Slovensku*, Bulletin advokacie č. 12/2013.
10. Šámalová, M.: *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?*, Trestněprávní revue č. 2/2015.
11. Ševčík, V.: *Taktika obhajoby (část první)*, Bulletin advokacie č. 9/2001.
12. Ševčík, V.: *Taktika obhajoby (dokončení)*, Bulletin advokacie č. 10/2001.
13. Štěpán, J.: *Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu (část první)*, Bulletin advokacie č. 11-12/2001.
14. Tichý, J.: *Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě*, Bulletin advokacie č. 2/2005.
15. Uhlířová, M.: *Změny v oblasti obhajoby v trestním řízení.*, Kriminalistika č. 3/2012.
16. Vantuch, P.: *Obhajoba více obviněných*, Právní rádce č. 8/2008.

17. Vantuch, P.: *Obhájce nemůže svěřit*, Právní rádce č. 12/2008.
18. Vantuch, P.: *K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby*, Bulletin advokacie č. 11/2012.
19. Vantuch, P.: *Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení?*, Bulletin advokacie č. 7-8/2013.
20. Vantuch, P.: *Ustanovení § 37 odst. 3 TrŘ a institut hlavního obhájce*, Bulletin advokacie č. 6/2004.
21. Vicherek, R.: *Bezplatná obhajoba - okamžik vzniku nároku*, Trestněprávní revue č. 10/2015.
22. Vydra, J.: *K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem*, Bulletin advokacie č. 10/2004.

Judikatura

ÚS

- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123)
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn.: I. ÚS 3206/08 (N 99/53 SbNU 251).
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2006, sp. zn.: I. ÚS 670/05 (N 88/41 SbNU 127).
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn.: III. ÚS 528/06 (N 159/47 SbNU 75).
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn.: III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2010, sp. zn.: III. ÚS 3221/09 (N 197/58 SbNU 741).
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn.: I.ÚS 566/03 (N 104/34 SbNU 99)
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn.: I.ÚS 118/09 (N 254/55 SbNU 455).
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2001, sp. zn.: III.ÚS 617/2000 (N 143/24 SbNU 27)
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98 (N 146/20 SbNU 49)
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123).
- Nález Ústavního soudu ze dne 4.6.1998, sp. zn.: III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119)
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98 (N 146/20 SbNU 49).
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2009, sp. zn.: IV. ÚS 1855/08 (N 8/52 SbNU 91).
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2008, sp. zn.: II. ÚS 2445/07 (N 65/49 SbNU 15).

- náleží Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1996, sp. zn.: III. ÚS 83/96 (N 87/6 SbNU 123)
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn.: III. ÚS 312/98 (N 146/20 SbNU 49).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2004, sp. zn.: II. ÚS 626/02 (U 9/32 SbNU 507).

NS

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9.4.1968, sp. zn.: 7 Tz 11/68 (R 38/1968 tr.)
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1994, sp. zn.: Tzn 1/94 (R 36/1994 tr.).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn.: 15 Tdo 574/2006, (R 21/2007 tr.).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2006, sp. zn.: 8 Tdo 721/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn.: 4 Tz 41/2009 (R 51/2010 tr.).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2011, sp. zn.: 11 Tz 49/2011 (R 2/2013 tr.).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 3 Tz 120/2011 (R 12/2013 tr.).
- Směrnice pléna Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 12. 1967, sp. zn.: Pls 8/67 (R I/1968 tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 15. 2. 1979, sp. zn.: Tpjf 81/78 (R 1/1979 tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2002, sp. zn. 7 Tdo 528/2002 (R 48/2003 tr.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1062/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn.: 11 Tvo 80/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. ledna 2005, sp. zn.: 8 Tdo 1480/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007, (R 54/2007 tr.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn.: 5 Tdo 459/2007 (R 7/2008 tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 (R 3/2010 tr.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn.: 3 Tdo 839/2009, (R 35/2010 tr.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 713/2011 (R 28/2012 tr.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1454/2011 (R 6/2013 tr.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 87/2012 (R 51/2012 tr.)
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn.: 2 To 30/02 (R 42/2003 tr.).
- Rozhodnutí krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. ledna 1967, sp. zn.: 2 To 709/66.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. února 2003, sp. zn. 5 To 552/2002.

ESLP

- Rozsudek ESLP ze dne 15. června 1992 ve věci Lüdi versus Švýcarsko, stížnost č. 12433/86.
- Rozsudek ESLP ze dne 29. 5. 1986 ve věci Feldbrugge proti Nizozemí, stížnost č. 8562/79
- Rozsudek ESLP ze dne 21. 4. 1998, Daud v. Portugalsko, § 38, stížnost č. 22600/93.

Abstrakt

Právo na obhajobu je ústavně garantované právo obviněného a jako takové představuje jednu z podmínek spravedlivého procesu. Spravedlivého rozhodnutí ve věci je možné docílit pouze pokud je obviněnému po celou dobu řízení zajištěno řádné uplatnění práva na obhajobu.

Cílem mé diplomové práce je přiblížit jednotlivá práva obviněného, které ve svém souhrnu tvoří právo na obhajobu. V celé diplomové práci se snažím o předložení aktuální právní úpravy, upozorňuji na její nedostatky, které se ukazují v praxi a popisují vzájemný vztah obviněného a obhájce.

V první části diplomové práce se věnuji obecnému vymezení práva na obhajobu tak, jak je upraveno na zákonné úrovni a ústavní úrovni v České republice a zároveň uvádím jeho zakotvení v mezinárodních úmluvách, jejichž zněním je Česká republika vázána dle čl. 10 Úmluvy.

Ve druhé kapitole popisují postavení obhájce a obviněného v trestním řízení a osoby, které mohou v trestním řízení vystupovat na straně obhajoby.

Třetí kapitola tvoří meritum diplomové práce a zabývá se třemi složkami práva na obhajobu, kterými jsou materiální obhajoba, formální obhajoba a povinnosti ogránů činných v trestním řízení.

Čtvrtá kapitola přibližuje status obhájce v trestním řízení, popisuje postavení zvoleného, ustanoveného a určeného obhájce a blíže se věnuje problematice plurality obhájců či otázce vyloučení obhájce z obhajoby.

Pátá kapitola je věnována důvodům nutné obhajoby a možnosti obviněného vzdát se obhájce v některých případech nutné obhajoby.

V šesté kapitole zmiňuji taktiku obhajoby a její meze, rozlišuji aktivní a pasivní výkon obhajoby a předkládám několik etických problémů, které se v praxi při výkonu obhajoby vyskytují.

Závěr práce je věnován zamyšlení se nad významem obhajoby v praxi a snažím se zde předložit několik návrhů *de lege ferenda*, které pro mě vyplynuly z detailního prostudování problematiky, a které vnímám jako nedostatky aktuální právní úpravy.

Abstract: The right of defense in the Czech criminal proceedings

The right for a defence is a right of the defendant guaranteed by the Constitution and by its means represents one of the conditions for a fair-minded trial. The fair-minded decision can be achieved when the defendant is guaranteed a proper application of the right of defence over the whole trial. The goal of my diploma thesis is to expound the constituent rights of the defendant which together create the right of defence. In the whole diploma thesis I am trying to present the current legal alterations, pointing out their imperfections, which appear at the carrying out of defence in the practice and describe the mutual relationship of the defendant and the defence counsel.

In the first part of the thesis I am focusing on the general definition of the right of defence the way it is regulated on the legal and constitutional level in the Czech Republic and I also state how it is enshrined in the international agreements within whose meanings the Czech Republic is bounded according to the 10th article of the Constitution.

In the second chapter I am describing the position of the defence counsel and the defendant in the criminal proceedings and persons, which can in the criminal proceeding act (appear) on the side of the defence.

The third chapter forms the meritum of the diploma thesis and focuses on three segments of the right for a defence. Those are the material defence, formal defence and the duties of the authorities participating in the criminal proceeding.

The fourth chapter describes the status of the defence counsel in the criminal proceeding, describes the position of chosen, appointed and given defence counsel and focuses on the problem of plurality of defence counsels or the matter of an exclusion of the defence counsel from the defence.

The fifth chapter is dedicated to the reasons of compulsory defence and the right of the defendant to yield the defence counsel in some cases of the compulsory defence.

In the sixth chapter I mention the tactics of the defence and its boundaries, distinguish between active and passive carrying out of the defence and assume few ethical problems, which appear at the carrying out of defence in the practice.

The ending of the thesis is devoted to a contemplation about the meaning of the defence in the practice and I am trying to present few proposals *de lege ferenda*, which became clear to me after a detailed study of the problem and which I perceive as the imperfections of the current legal alternations.

Klíčová slova

právo na obhajobu, obhajoba, obhájce

Keywords

right of defense, defense, defence counsel

Název práce v anglickém jazyce

The right of defense in the Czech criminal proceedings